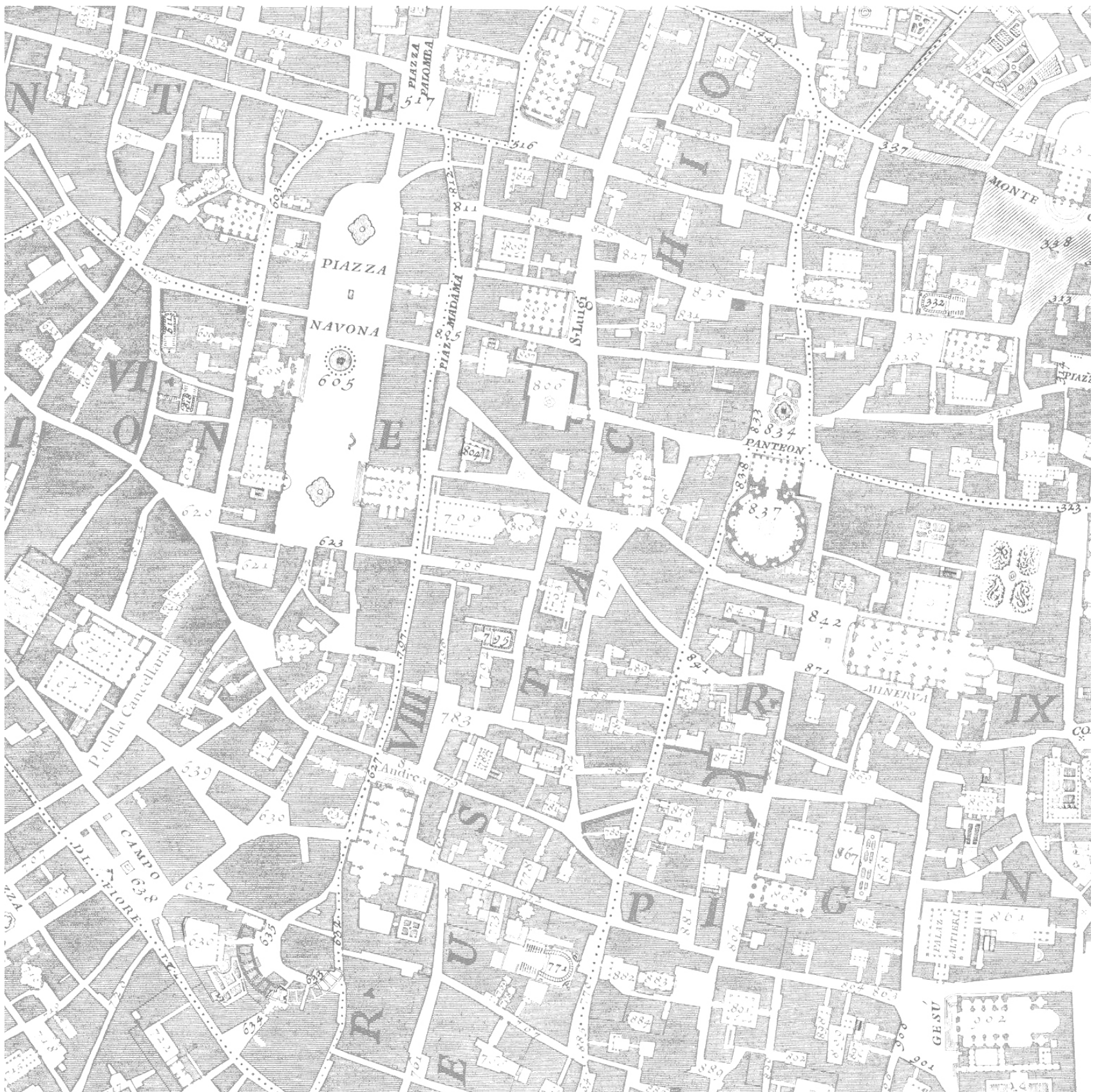

SZABÓ ÁRPÁD

FESZÜLTSGGEL MEGTÖLTÖTT TEREK
Városépítészeti tér az épülettervezésben

DLA értekezés

SZABÓ ÁRPÁD

FESZÜLTSGGEL MEGTÖLTÖTT TEREK
Városépítészeti tér az épülettervezésben

DLA mestermunkát kísérő értekezés

Mestermunka:

TÖBBLAKÁSOS LAKÓHÁZ
BUDAPEST, JÓZSEFVÁROS, FUTÓ UTCA

BME, ÉPÍTÉSZMÉRNÖKI KAR, URBANISZTIKA TANSZÉK - 2007.

Az értekezés készült az Oktatási és Kulturális Minisztérium Deák Ferenc Ösztöndíjának támogatásával

TARTALOM:

- Tartalomjegyzék 2. oldal
- 1. fejezet – Bevezetés; Az értekezés célja, lehatárolása, felépítése;
A témaválasztás oka, aktualitása.. 3. oldal
- 2. fejezet – Kitekintés I. - Épület és környezetének viszonya a szakirodalomban 7. oldal
- 3. fejezet – Kitekintés II. - Huszadik századi épületegyüttesek 11. oldal
 - Alison és Peter Smitson: Economist Group irodaház, London 11. oldal
 - Jurcsik Károly, Varga Levente: Városközpont, Szekszárd 13. oldal
 - Hans Kollhoff és Arthur Ovaska: A Viktória tömb beépítése, Berlin 16. oldal
 - Peter Zumthor: Kunsthaus Bregenz, Múzeum és Irodaépület 19. oldal
 - OMA: Almere Városközpont Beépítési terve és a 6. tömb terve 21. oldal
- 4. fejezet – Építészet és városépítészet határán I. – Tervek a tervezési gyakorlatomból 23. oldal
 - Várbalog településrendezési terve 23. oldal
 - Multifunkcionális városi épületegyüttes, Debrecen 25. oldal
 - A Corvin Sétány Kapuja tervpályázat, Budapest, Józsefváros 29. oldal
- 5. fejezet – Építészet és városépítészet határán II: – TÉZISEK és gondolatok 31. oldal
- 6. fejezet – A mestermunka bemutatása 35. oldal
 - A helyszín – Józsefváros, Futó utca 35. oldal
 - Előzmények – közös beépítési terv egy telekcsoportra 37. oldal
 - Beépítés, telepítés, tömegalakítás, térbeli és közlekedési rendszerek 39. oldal
 - Lakóház a Józsefvárosban – rendeltetési egységek alaprajzi kialakítása 42. oldal
 - Homlokzatképzések, tagolások, anyaghasználat, részletképzések 44. oldal
 - A mestermunka a tézisek tükrében 46. oldal
- 7. fejezet – Mellékletek 49. oldal
 - 7/1. - Összefoglalás 50. oldal
 - 7/2. - Rövid angol nyelvű összefoglaló 51. oldal
 - 7/3. - Felhasznált szakirodalom és internetes források 52. oldal
 - 7/4. - Mestermunka – Tervezők, társtervezők és legfontosabb mutatók listája 54. oldal
 - 7/5. - A mesterműhöz és a DLA értekezéshez kapcsolódó szakmai tevékenységek 55. oldal
 - 7/6. - Szakmai önéletrajz 56. oldal

...itt jöttem rá arra, ami valahogy mindig elkerülte a figyelmemet, hogy mennyire izgalmas lehet az a tér, amiben az ember jár, hogy tud lélegezni egy tér. Szűkül-bővül, újabb és újabb impulzusokat és élményeket ad...
...Mert egy épület soha nincs önmagában, még akkor sem, ha belemegyünk, akkor is a külsőt visszük be, annak emlékét...

Jurcsik Károly¹

1. FEJEZET - BEVEZETŐ

A DLA mesterejeljárás értekezésének célja, hogy bemutassa a mestermű szellemi háttérét, alkotói eredményeit, az alkotás szakirodalmi vonatkozásait, az alkotás során alkalmazott kutatási/alkotói módszereket.

A DLA értekezés a doktori eljárás jellegének megfelelően összekapcsolódik a felépült, és az eljárás indítási kérelemben a Mestertestület számára bemutatott mesterművel (Többlakásos lakóház; Budapest, VIII. kerület, Futó utca). A DLA értekezés így csak a mesterművel együtt értelmezhető írás, hiszen célja az, hogy a tudományos- és szakirodalom által megalapozott módszerek segítségével mutassa be azokat a tudatos tervezési szempontokat, melyek az épület tervezése során érvényesültek.

¹ Jurcsik Károly – Vallomások; Architectura sorozat, Kijárat Kiadó, Budapest, 1998; Jurcsik Károly az angliai évekről; 17. oldal

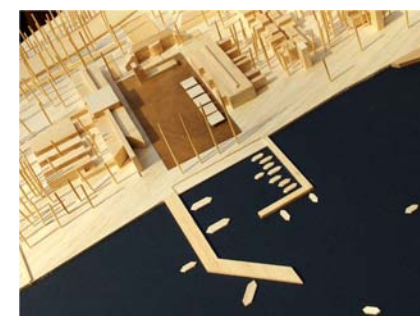
FESZÜLTSEGGEL MEGTÖLTÖTT TEREK

2001 júliusában lehetőségem nyílt eljutni Vaals-ba, ahol Dom. Hans van der Laan által tervezett bencés kolostor található.² Amint megérkeztem a szerzetes-építész által alkotott térsor elejére – amely a bejáratától, az előudvaron és a templomtérén keresztül a kerengőudvarba vezet - egy olyan izgalom és feszültség kerített hatalmába, melyet a mai napig nem tudok mással, csak az építészet rám gyakorolt hatásával magyarázni. Órákon keresztül bolyongtam a kerengő, a templom és az oszlopos előudvar terei között és egy megmagyarázhatatlan, feszültséggel teli nyugalom töltötte be a gondolataimat; ösztönösen jól éreztem magam. Hiszem azt, hogy ez a hatás a tervezés eredménye, és mint ilyen a városi térszituációkban is megidézhető.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJA, CÉLJA, LEHATÁROLÁSA, FELÉPÍTÉSE

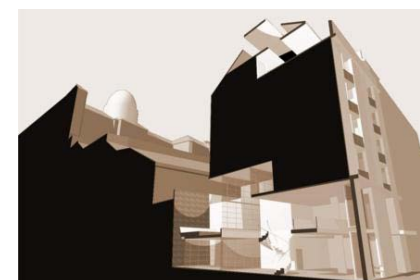
Az értekezés arra az építészet és városépítészet határán lévő területre koncentrál, mely meghatározza az épület környezethez való viszonyát, és mely az épület és környezete közötti átmenetben, illetve ennek építészeti leképezéseiben, tereiben jelenik meg. Az építészeti tervezésnek az a mozzanata foglalkoztat, amely a külső terek épülettel való kapcsolatában érhető tetten és amely az épülettervezésen túlmutat ugyan, de attól nem szakad el. Azt a kérdést taglalom, hogy a külső és belső terek, és a terekben megjelenő funkciók milyen módon határolódhatnak el egymástól a különböző építészeti szituációkban, és hogy ezeknek a helyzeteknek milyen szerepe lehet az épületek használatában, azok értelmezésében.

Panoráma Projekt tervpályázat
Lenzsér Péter DLA, Szabó Árpád

Az értekezés célja az, hogy a tervező építész szemszögéből egy olyan tervezésorientált megközelítést fogalmazzak meg, mely az építészeti döntéshozatal bizonyos problémáinak kezelésében hatékony segítséget nyújt és mely az építészeti tervezés oktatásában is használható.

A téma jellegéből adódóan műszaki, építészettudományi és városépítészeti határterületeket érint, és amellet, hogy nagyon specifikus, sok szempontból általános is. Ennek megfelelően – a téma tudatos szűkítése és lehatárolása érdekében - az értekezésben a tervezéselméleti szempontokat helyezem előtérbe, hiszen a gondolatsor nem különíthető el saját építészeti tervezési gyakorlatomtól, a megfogalmazott olykor szubjektív és egyedi gondolatoktól sem.

Bp., Szálloda, tervpályázat
Lenzsér Péter DLA, Szabó Árpád

A tervezéselméleti megközelítés leginkább a gyakorlati alkalmazáson keresztül mutatható be, így jellemzéséhez a tudományos és szakirodalom számomra legfontosabb műveinek kiemelése mellett, néhány konkrét huszadik századi, jól ismert építészeti alkotást, építészeti tervet elemzek a saját, értekezésben megfogalmazott megközelítem segítségével, de nem feltétlenül újraértelmezve az adott épület tulajdonságait, ám mindenképpen egy kicsit más szempontból tekintve rájuk.

Az értekezés utolsó részében saját munkáimat és a mestermunkát mutatom be a korábban megfogalmazott szempontokra helyezve az elsődleges hangsúlyt, illetve ezek tanulságaira alapozva fogalmazom meg téziseimet.

Bp. Szíve tervpályázat; terv: Kalmár László,
Zsuffa Zsolt, Kovács Zoltán, Szabó Árpád

² Benedekrendi apátsági templom és kolostor, Lemiers, Vaals, Mamelis 39, Hollandia, Építész: Dominikus Böhm (eredeti kolostorépület) 1920-as évek, Dom. Hans van der Laan (bővítés és kolostortemplom) 1956-1986

A TÉMAVÁLASZTÁS OKA, AKTUALITÁSA

1999 óta a Budapesti Műszaki Egyetem, Építészmérnöki Kar, Urbanisztika Tanszékén dolgozom, tanítok, míg mellette folyamatosan végzek építészeti, városépítészeti tervező tevékenységet. Ilyen módon szinte adódik az a határterület, melyre értekezésemben koncentrálok. Tervezési munkáim között – szerencsés módon – mind a két terület feladatai megtalálhatóak és az engem körülvevő, gondolkodásomat, szakmai véleményformálásomat meghatározó környezet is a komplex szemléletet helyezi előtérbe.

A környezethez való finom illeszkedés, a környezeti kontextus átértékelése és a térbeli kapcsolatok keresése a kortárs építészet egyik meghatározó témája. Ezt mi sem példázta jobban, mint hogy a 25 évvel ezelőtt útjára indított *European* tervpályázati rendszer, mely a városépítészeti léptéket helyezi előtérbe, mára az európai fiatal építészek egyik legjelentősebb tervpályázati fórumává vált.

Sajnos a mai magyar szakmagyakorlásban – csak gondoljunk a tervezői jogosultságok felosztására - és az oktatás bizonyos területein az építészetet és várostervezést³ különálló, egymástól független diszciplínaként kezelik, habár a nyugat-európai gyakorlat pont ezzel ellentétes irányba halad. Azt gondolom, hogy ez az itthoni szemlélet alapvetően hibás. Az ettől való elmozdulás jeleként kell értékelnünk azt, hogy a közelmúltban több komplex szemléletű, építészeti és városépítészeti feladatot együtt kezelő tervpályázat került kiírásra, és a BME Urbanisztika Tanszékén született doktori értekezések is ezt a határterületet érintik.⁴

Az értekezés ugyanakkor arra a gondolatra épül, hogy az építészeti tervezésnek, és különösen az építészeti tervezésoktatásnak egyik fontos és kihagyhatatlan eleme a környezetünk felfedezése, a már meglévő, megépült épületegyüttesek tulajdonságainak feltárása, térbeliségének elemzése, a beépítési sémák felismerése és eszköztárunkba való beépítése. Ilyen értelemben az értekezés téregyütteseket vizsgáló részének tematikája egy oktatásmetodikai módszert is bemutat.

cukrowicz.nachbaur építészek
Általános iskola, Doren, Ausztria

Jurcsik Károly, Varga Levente:
Szekszárd Városközpont

Bolles Wilson építészek
Brink Center, Hengelo, Hollandia

³ Az értekezésben a várostervezés elnevezést elsősorban, mint városi léptékű építészeti tervezés használok (Urban Design az angolszász szóhasználat szerint).

⁴ Benkő Melinda és Alföldi György értekezései

2. FEJEZET – KITEKINTÉS I. – ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK VISZONYA A SZAKIRODALOMBAN

Az értekezés e részében célom a bevezetőben felvázolt téma nemzetközi és magyar szakirodalmon keresztül való megközelítése. Néhány szerző, elméleti szakember munkásságának és gondolatainak segítségével, és számomra fontos kijelentéseinek kiemelésével szeretném az én személyes - elsősorban tervezésorientált megközelítésemet - olyan elméleti alapokra helyezni, melyek révén a tételmeleti kérdések gyakorlati alkalmazása érthetőbbé válik.

Európai kultúránk jellegzetessége az erős történelmi szemlélet, vagyis az a hit, hogy a történelem determinálja, valamint meg is magyarázza a dolgok mibenlétét. Így az értekezésem felvezetésében mindenképpen ki kell térnem a probléma történelmi értelmezésére és annak hátterére.

Fontos azonban tisztázni, hogy a gondolatsor feltételezi azt a kulturális közeget, amely az európai társadalmakat jellemzi;

- erős történelmi hagyományokkal rendelkező társadalom,
- urbanizálódott környezet, ahol az egyén környezethez való viszonyát elsősorban a művi környezet határozza meg,⁵
- illetve ahol a közösségi élet színtere és ezáltal az utcák, terek további szimbolikus jelentőséget nyernek.

Ha az általam megfogni kívánt építészeti, városépítészeti kérdés elméleti gyökereihez kívánok visszamenni, mindenképpen a modern építészet hagyományoktól elszakadó és hagyományokat átértékelő állásfoglalásához kell kapcsolódnom.

A huszadik század elejétől fogva a modern mozgalom hatására az építészet és a városrendezés is korábban soha nem látott változásokon megy keresztül. A modern építészek a beépítések alapelveit tudományos alapokra helyezik, és fokozatosan egyre inkább elutasítják a belvárosok sűrű, fénytelen és sok helyen szlömösödő beépítését. Ezt váltják fel az elsősorban tájolási szempontok alapján kialakított sávházaz beépítésekkel. A változás természetesen sok szempontból új minőséget hozott a lakásépítés színvonalába, de meg is szüntette az építészet és az épületek városi térhez való viszonyát. Az egyes épületek egymástól függetlenül, egymásra szándékosan nem reagálva álltak a táji környezetben.

„... a telepeknek egyike sem folytatta a városi szövetet oly módon, ahogy ezt a XIX. századi építkezések megtették. Önmagukban álló független egységek voltak, de a kertvárosokkal ellentétben nem rendelkeztek egy térbeli szervező elvvel sem. Szándékosan álltak egyszerűen, párhuzamosan sorolt épülettömegekből, és ehhez alkalmazkodott az építészeti részletképzésük is. Tudományosak és érzelmektől mentesek akartak lenni.”⁶

Le Corbusier még ennél is radikálisabb. Bár építészetében mindig is megvolt egyfajta érzékenység, városi léptékű ideálterveiben, és az Athéni Kartában is egy szigorú, érzelmektől mentes, funkcionális város képét rajzolja fel, amelyben tudatosan robbantja fel a város komplex rendszerét egy tisztább, átláthatóbb, tervezhetőbb környezet érdekében.

Le Corbusier Ville Radieuse terve, 1931

⁵ Míg Európában a környezethez való viszonyt az erős történelmiségből adódóan az épített környezethez való viszony határozza meg, addig Amerikában a mai napig a épített környezet meghatározója sokkal inkább a tájhoz való viszony – Ebben a témában lásd: Source Book of American Architecture; Princeton Architectural Press, New York, 1996

⁶ Colquhoun, Alan. Twentieth- Century Concepts of Urban Space. In. Modernity and Classical Tradition - Architectural Essays 1980-1987. Cambridge: MIT Press, 1989.

TEAM 10 ÉS A STRUKTURALISTA ISKOLA

A huszadik század ötvenes éveitől kezdve egyre több helyen, egyre több formában jelenik meg a modernizmus térszemléletének kritikája. A CIAM 10. Dubrovnik-i építészkongresszus előkészítésével megbízott, fiatal építészekből álló csoport⁷ alapvetően megkérdőjelezi az Athéni Karta állításait. Elméleti munkáikban és terveikben is egyre inkább előtérbe kerül a közösségi zóna, mint a városi együttesek egyik legfontosabb szervező eleme. A közösségi zóna mindenekelőtt az utcák és terek sorozata, ami nemcsak a közösségi létesítményeket fűzi fel, hanem az épületek elrendezését is meghatározza. Elveik szerint a külső terek nem az épületeket szétválasztó, hanem azokat integráló elemekké válnak, ahol a köztes és átmeneti zóna jelentősége és kapcsolatai felértékelődnek. Így a Team 10 városépítészete a közterületek hierarchikusan szervezett lineáris építészetévé válik, amely azonban a hagyományos beépítési sémáktól való elszakadása révén zsákutcába vezet.

Hasonló módon a strukturalista iskola térbeli tervezési elvei, részben Aldo van Eyck afrikai Kasbah élményére támaszkodva, a térbeli lebontást valamint a köztes és átmeneti terek jelentőségét hangsúlyozzák. Szerintük a közösségi- és a magánszféra elidegenedését csak a megfelelő léptékűre lebontott köztes szférák oldhatják fel.⁸

GORDON CULLEN

Egy hasonló jellegű, de más alapokról induló kritikát fogalmaz meg Gordon Cullen az Architectural Review művészeti szerkesztője, aki 1949-től kidolgozta a Townscape (városkép) elméletét. Fő gondolata az, hogy a funkionalista építészet túl létezik a „kapcsolatok művészete” is, ezt pedig nem lehet csupán tudományos elemzésekkel megközelíteni. Azt hangsúlyozta, hogy egy városi élmény megtapasztalása elsősorban a vizuális élmények révén jön létre. Ezen belül is különösen nagy fontossága van a térben való mozgásnak, a látványok sorozata alapján létrejövő, feltáruló utcaképek sorozatának, a szekvenciális látványoknak. Cullen létrehozta az ideális minőségeknek egy listáját, amibe beleértette az építészeti, a festői, a költői, és a gyakorlatias elemeket is. A modernizmus építészeti elveivel szemben a Townscape mozgalom nagy hangsúlyt fektetett az épületek és az őket körülvevő valamennyi környezeti elem viszonyára.

POGÁNY FRIGYES

Természetesen kell szólnom néhány szót Pogány Frigyesről is. Ő az, aki esztétizáló városépítészeti munkáival itthon is előtérbe helyezi az építészeti együttesekben megjelenő lépték, arány és térarány kérdését. Egységes rendszert ugyan nem hoz létre, de egy olyan értékvilágot képvisel, mely a huszadik század második felének magyar építészetében meghatározóvá válik. Részletesen foglalkozik a környezet különböző, építészeti tervezést befolyásoló hatásaival és az általa felvázolt szempontok alapján az építészet klasszikus együttesének elemzését is új megvilágításba helyezi. Művészi élmény szerinte akkor keletkezik, amikor a környezeti elemek szigorúan meghatározott, törvényszerű kompozíciós rendbe illeszkednek.⁹

CHRISTOPHER ALEXANDER

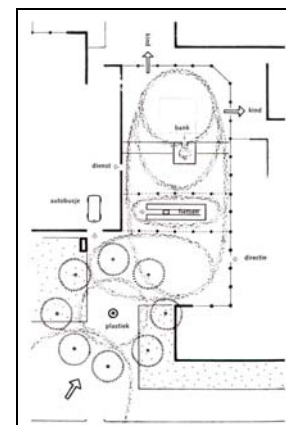
Christopher Alexander bécsi születésű, matematikus építész a „Pattern Language” című könyvében¹⁰ megfogalmazott „mintanyelvével” nem hagyományos építészeti szemlélettel keresi azokat a környezeti szituációkat, melyeket természetesen elfogadunk, hanem inkább megfigyel, és olyan „Pattern”-eket (környezeti mintákat) igyekszik leírni, körülírni, melyek a mindennapi megtapasztalások alapján jól működnek. Módszerével nem törekszik arra, hogy megfejtse és feltárja a hagyományok, a

⁷ A Team 10 egy viszonylag laza építészcsoporthoz tartozott. Belső magját Jaap Bakema, Georges Candilis, Giancarlo De Carlo, Aldo van Eyck, Alison and Peter Smithson, Shadrach Woods alkották, de kb. 20 építész részt vett a csoport munkájában, köztük a magyar Polónyi Károly is lásd pl.: <http://www.team10online.org/>

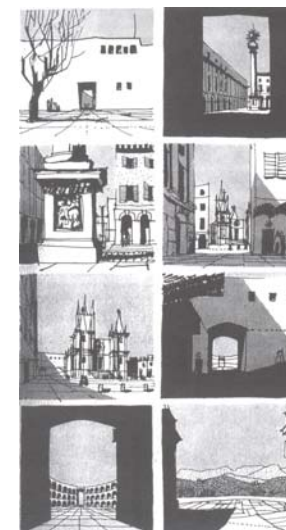
⁸ Lásd például: Aldo van Eyck: Lépések egy konfiguratív építészet felé; magyarul megjelent: A mérhető és mérhetetlen, Építészeti írások a huszadik századból, szerk: Kerékgyártó Béla; Typotex, 2000

⁹ Lásd például: Pogány Frigyes: A Szép Emberi Környezet; Gondolat, 1976

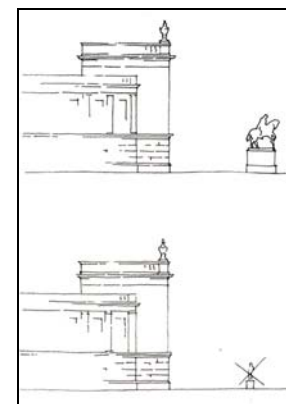
¹⁰ Christopher Alexander: A Pattern Language; Oxford University Press, New York, 1977; a könyv egyes fejezetei magyar fordításban magyar fordítás - az Ökotáj című magazin Életünk terei című sorozatában jelentek meg - <http://www.okotaj.hu/>

Aldo van Eyck elemző rajza az egyes térhasználati zónákról

Gordon Cullen szekvenciális látványokat illusztráló rajza

Pogány Frigyes ábrája a lépték szerepéről

spontenitás mögött rejlő törvényszerűségeket, hanem inkább elemkészletként összegyűjti, és mint környezettervezési alapelemeket (mintákat) igyekszik használni őket. Ő hívja fel a figyelmet a határozónak kulturálisan determinált mintáira és ezek építészetben betöltött szerepére is.

Alexander a következőket írja az „Épületek pereme”, illetve „Az élő udvar” című környezeti mintáiban:¹¹

„Az épületekre legtöbbször úgy tekintünk, mint valami, ami befelé, saját belső terei felé fordul, és nem úgy gondolkodunk róluk, mint valami, aminek a külső tér felé is orientálnia kell.

Ha az épület nem fordul legalább olyan gonddal és körültekintéssel a külső tér felé, mint ahogy a belső tér felé megteszi, az épületet körülvevő tér haszontalan és üres lesz – aminek egyenes következménye, hogy hosszabb távon az épület elhatárolódik a környezetétől, hiszen egy kietlen területen kell átkelni ahhoz, hogy az épületet megközelítsük...

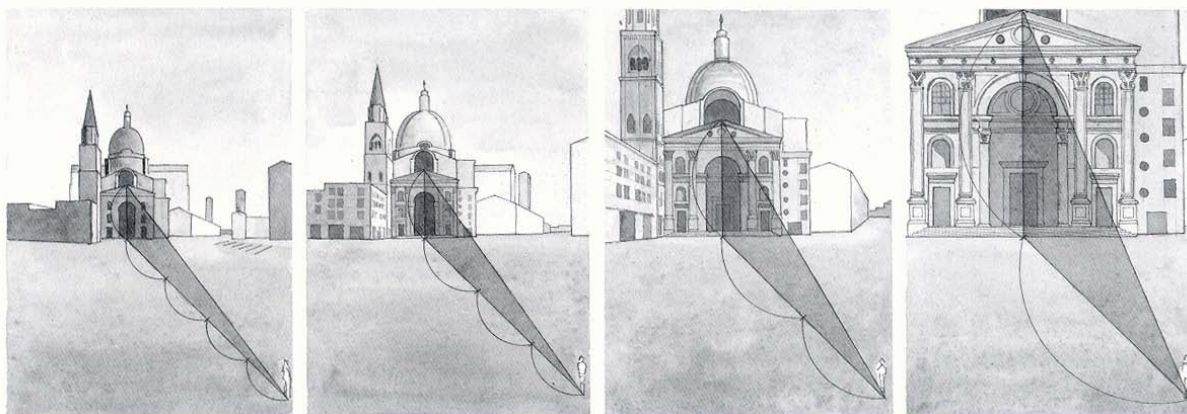
... Ha egy ilyen határhelyzet jól van megformálva, önállóan érvényesülő términőséget hoz létre a terek között: megnöveli a kapcsolatok lehetőségét a belső és a külső terek között, arra ösztönöz, hogy átlépjük ezeket a határokat, és lehetővé teszi hogy ebben az új térhelyzetben akár további tevékenységeket is végezzünk...”

„...Úgy helyezzük el az udvarokat, hogy valami nagyobb térre legyen belőlük rálátás; legalább két-három ajtóval kapcsolódjanak az épülethez, és hogy az ajtókat összekötő útvonal az udvaron vezessen át. Nem utolsó sorban, valamelyik végében, egy ajtó mellett létesítsünk egy fedett verandát, ami közvetlen kapcsolatban áll a ház belsejével és az udvarral egyaránt...”

A TÖRTÉNETI MINTÁK ÚJRAÉRTELMEZÉSÉRŐL

A posztmodern építészet európai irányvonalának egyik központi kérdése a hagyományokhoz, és ezen belül is a történeti beépítésekhez, beépítési tipológiákhoz való visszatérés, azok újraértelmezése a modern építészet *tabula rasa*-ja után. Aldo Rossitól a Krier-fivérekig sokan és sokat foglalkoznak a kérdéskörrel, de a téma talán legfontosabb gondolatai és megvalósult beépítései az 1980-as évek Berlieni IBA kiállításának (Internationale Bauausstellung) kereteihez köthetők. (Ezt részletesen lásd a 3. fejezet 2. részében).

AZ ÉPÍTÉSZETI TÉR ÉRZÉKELÉSÉNEK DIMENZIÓIRÓL

A tárgyak távolsága és érzékelésük közötti összefüggés – Hermann Maertens értelmezése szerint a „Der Optische Massstab in den bildenden Künsten” c. könyvében¹²

A térről alkotott képünket egyrésztől alapvetően befolyásolja az, hogy mit látunk, a látott elemek milyen arányban és viszonyban állnak egymással, ezek mennyire töltik ki látómezőnket.

¹¹ fordítás: Szabó Árpád és Kövér László

¹² Spiro Kostof; Greg Castillo, Richard Tobias: The City Assembled: The Elements of Urban Form Through History alapján, London: Thames and Hudson, 1992.

Josef Kleihues, Vinetaplatz 1971: az első keretes beépítés a második világháború utáni Berlinben

A reneszánsz művészet tételezte lineáris perspektívából eredő, statikus elképzeléssel szemben az emberek különböző térhasználati szokásaival foglalkozó neves amerikai antropológus E. T. Hall „Rejtett dimenziók” című munkájában közzétett tanulmányai az emberi térérzékelés dinamikus voltára hívják fel a figyelmünket. Azaz térérzékelésünk nem ahhoz kötődik, amit passzív nézéssel lehet látni, észlelni; hanem a cselekvéshez, vagyis ahhoz, hogy mit lehet csinálni egy adott térben. Ugyanakkor művében arra is rámutatott, hogy a minket körülvevő térről alkotott képünket a látáson túl egyéb érzékszerveink is befolyásolják.

DOM HANS VAN DER LAAN

A plasztikus szám (Plastic Number) elmélet - amit Dom Hans van der Laan alkotott meg 1928-ban nem sokkal aztán, hogy felhagyott építészeti tanulmányaival és szerzetesnek állt - lényegileg különbözik minden korábbi építészeti arányrendszertől. Csak az érzéki megtapasztalást fogadja el és elutasítja a tudományos absztrakciót. A „plasztikus szám” a természetes, normális emberi megtapasztalás egy tapasztalati mércéje.

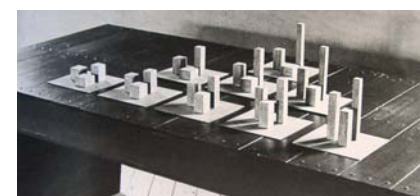
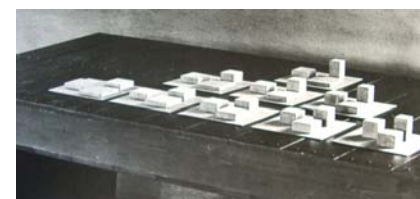
Dom Hans van der Laan számára az a szakadék a művészet kulcsa, ami az emberi tudat és a környezet világ között megvan. Nem ismerhetjük meg a világot közvetlenül, csak képeket szedegetünk össze az érzékeink segítségével, és ezekből formálunk szellemi és művészeti elveket.¹³

A méretrendszerünk nem a természetből ered, hanem abból, hogy képtelenek vagyunk a dolgok méretét pontosan megismerni. A tudatunkkal csak a számosságot tudjuk felfogni, és ahhoz, hogy egy anyagszerű mennyiséget értelmezni tudjunk valamiféle segítségre van szükségünk.

Érzékszerveinkkel kutatjuk azt a folytonos világot, - a tárgyak egymáshoz való térbeli viszonyát - tér, forma, méret - amiben méret igazából nem létezik, és figyelmen kívül hagyjuk a különbségeket, leszámítva azokat, amik fontosak az elménk számára: azaz egyfajta intervallumokat érzékelünk, amiket meg tudunk nevezni.

Az elméletének alap arányait - hozzávetőleg 3:4 és 1:7 - az a képességünk határozza meg, hogy milyen módon vagyunk képesek a háromdimenziós tárgyak méretkülönbségeinek alsó és felső határait felfogni. Az alsó határ az, ahol a tárgyak eléggé különböznek ahhoz, hogy különböző mérettartományokba essenek, míg a felső az, ahol a tárgyak méretei túlságosan különböznek ahhoz, hogy összehasonlíthatóak legyenek. Van der Laan szerint ezek a méretek pontosan meghatározhatóak.

Hans van der Laan így az egyes tárgyak (épületek) és tereinek megítélésében a hangsúlyt az empirikusan mérhetőről, az emberi érzékelés révén felfogható mérettartományokra helyezi át.¹⁴

Dom Hans van der Laan elemző modelljei a mérettartományokról

¹³ F. P. Kilpatrick amerikai pszichológus megállapítását értelmezi újra és gondolja tovább van der Laan

¹⁴ Részletesen lásd: Dom Hans van der Laan: Architectonic Space, Leiden; E. J. Brill 1983

RENDSZEREZÉS

Ha a városi tér elméletének bizonyos kérdéseivel foglalkozom, nem hagyhatom figyelmen kívül Dr. Meggyesi Tamás megközelítését és rendszerező munkáját, mely sok szempontból az egész értekezés inspirálója, és amely a térelméletek megközelítésében és rendszerezésében alapvető fontosságú. Megpróbálom az ő terminológiája szerint elhelyezni tervezéseméleti megközelítésemet.¹⁵

Ezek alapján:

- **A városépítészeti urbánus hagyományához kapcsolódom,** hiszen az általam végigvezetett gondolatsor alapvetően feltételezi az épített környezet dominanciáját.
- **A megközelítésem a látványorientáltságból indul ki, de tudatosan törekszem arra, hogy a városesztétika szubjektív megítélését kerüljem.**
A térvizsgálataimban a vizualitást helyezem előtérbe, több okból is. Egyrészt az ember ezzel kaphat a legdifferenciáltabb képet az őt körülvevő térről. Európai térfelfogásunkat, térszemléletünket elsősorban ez alakítja, míg a tér érzékelésében szerepet játszó egyéb tényezők, pl.: hallás, tapintás, szaglás stb. szerepe a városi tér érzékelésében csekélyebb, hiszen a nagyobb távolságok miatt ezek az érzékelési módok kevésbé tudnak érvényesülni.
- **A morfológiaorientált megközelítéseket tekintem gondolataim kiindulásának.**
Gondolataim alapjának tekintem a hagyományos városi szövet és a kontextus tervezésben betöltött szerepét, és keresem azokat a rendezőelveket és tervezési műveleteket, amelyek segítségével a környezet koherenciája növelhető, illetve amelyek közvetlenül felhasználhatók térbeli együttesek kialakításánál.
- **Analitikus elemző módszert kívánok alkalmazni.**
Célom az, hogy az elemzéseim tanulságait számbavéve, a megismert elemeket próbáljam újra összerakni, és ilyen építőkövek segítségével megfogalmazni gondolataimat.

¹⁵ Meggyesi Tamás, Benkő Melinda: A külső tér: fejezetek egy építészeti térelmélethez - Budapest, Műegyetemi Kiadó, 2004

3. FEJEZET - KITEKINTÉS II: – HUSZADIK SZÁZADI ÉPÜLETEGYÜTTESEK

A tanulmány következő részében öt, a huszadik század második felében megépült városépítészeti/építészeti példa elemzése alapján igyekszem gondolataimat bemutatni, az épületek és a kontextus kapcsolatát értelmezni, és keresni azokat az elveket, amelyek segítségével a viszonyuk megragadható.

ALISON ÉS PETER SMITHSON: ECONOMIST GROUP IRODAHÁZ, LONDON, 1959-64

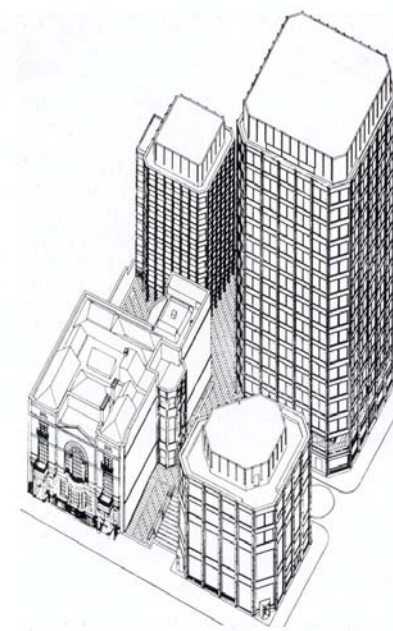
Alison és Peter Smithson a huszadik század második felének angolszász építészetében emblematikus szerepet töltenek be. *Új brutalizmusukkal*¹⁶ szembeszállnak a II. világháború utáni angol kultúrpolitikával, de emellett, hogy zászlajukra tűzik a modernizmus haladó hagyományait, azt sok szempontból nem csak, hogy meg is kérdőjelezzik, de meg is haladják. A Smithson házaspárnak a Team 10 építészcsoportban betöltött szerepe is meghatározó, a Berlin Hauptstadt tervpályázatra készített pályázati tervük a csoport egyik legjelentősebb tervévé vált.

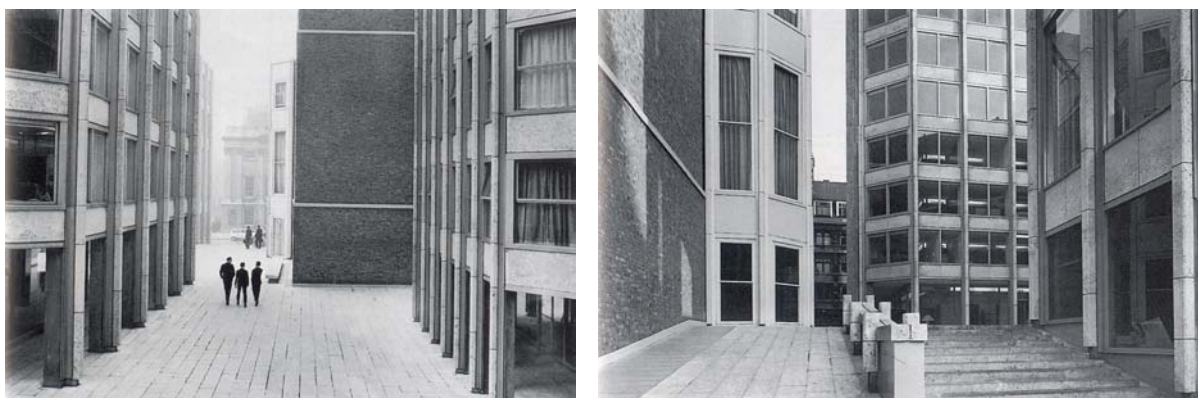
Alison & Peter Smithson 1959-ben kapott megbízást arra, hogy elkészítse az Economist Magazin új központjának székházát London Westminster városnegyedének egy sajátosan geometrikus részében.

Ebbe a kontextusba és a meglévő, történeti épületek környezetébe kerül be az új épület, mely három különálló nyolcszögű épületrészből hozza létre a kompozíciót.

Az épületrészek egy, az utca szintje fölé emelt nyitott pódium köré csoportosulnak. Az egyes épületrészek teljesen más léptékükkel más-más térbeli szituációra reagálnak. Az előző épület diszkrétan illeszkedik a St. James utca képébe úgy, hogy tiszteletben tartja a szomszédos XVIII. századi Boodles Club épületét. Léptékével, homlokzati arányaival, méretrendjével illeszkedik az utca

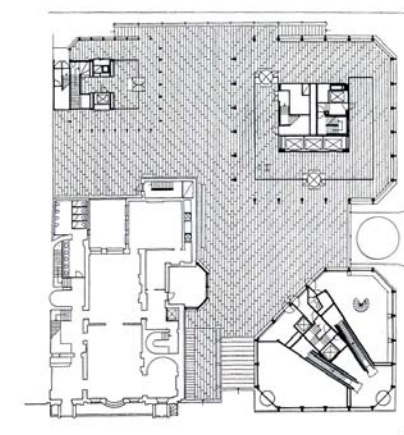
¹⁶ Alison és Peter Smithson az Új Brutalizmusnak nevezett irányzat első és talán legfontosabb képviselői; lásd például: Kenneth Frampton: Modern építészet kritikai története, Budapest, Terc Kft., 2002

arányaiba, és bár homlokzatképzésének alapelveiben nem követi teljesen az utca historizáló épületeit, azokkal egy mérettartományba, egy kategóriába kerül. Ez az épület készíti fel a szemlélőt a hátul lévő - Bury utcán álló - 15 emeletes irodatorony látványára; hiszen ahogy az utcán haladva egyre jobban közeledünk az épületek kompozíciójához, a St James utca szélességi méretei miatt egyre kevésbé látjuk át az elől álló épület homlokzatát, és egyre inkább felnyílik az épületek közötti, megemelt kis tér, melynek záró térfalát az eltérő léptékű hátsó tornyok képezik. Az együttes harmadik eleme a Bury utcán álló lakóépület pedig, mint a torony környezetbe illeszthető kicsinyített mása fejezi be a kompozíciót. Az épületek hasonló, de arányaiban eltérő homlokzatképzési elveket követnek. A tér köré való csoportosításuk révén, eltérő méreteik ellenére is egy kompozíciót képeznek.

A telepítés legjelentősebb vívmánya az a környezet, amit az épületek csoportosításuk révén maguk körül teremtenek. Létrejön egy gyalogos emelvény, amit a szintben emelkedő utca felé nyitott üzlethelyiségek vesznek körül. Az épületek között így megszületik egy tér, amely nyitott, de védett is egyszerre, és amely lehetővé teszi, hogy a környező városképre egy teljesen más szemszögből tekintsünk. Az emelvény körüli épületrészek bejáratai mind erről a térről nyílnak, illetve az épületek belső közlekedési rendszerei is ehhez igazodnak, ezt szerves módon folytatják. A létrejövő kis tér tudatosan készíti fel az épületeket használókat arra, hogy az utca közhasználatú terétől eltérő funkcióba érkezzenek, de ennek ellenére az emelvény mégis az utca része, annak folytatásaként értelmezhető. Tere félpublikus térként, az átmenet létrehozásával; a külsőt és belsőt áthidaló új términőségével új használati módokra is lehetőséget teremt. Sokkal inkább összeköti az utca tereit a privát zónával, mint hogy attól elválasztaná.

Érdekes összevetni a Smithson-ék épületét az alig pár évvel korábban a Skidmore Owings & Merrill által New Yorkban felépült Lever House-szal.¹⁷ Smithson-ék a modernista „emelvényen álló hasáb” sztereotípiát tudatosan vetik el. Az épületet a modern funkcionalizmus elveit nem felrúgva, elemekre bontják és a telepítést az európai, városias hagyományokkal rendelkező kontextusnak megfelelően teljesen átértelmezik.

Economist székház
földszinti alaprajza

Lever House New Yorkban

¹⁷ Lever House, 53. és 54. utca, New York, USA, felépült 1952; építész: Skidmore Owings & Merrill

JURCSIK KÁROLY, VARGA LEVENTE: VÁROSKÖZPONT, SZEKSZÁRD, 1968-72

A huszadik század magyarországi városi építészetének talán egyik legnagyobb hatású együttese a hatvanas évek végétől kezdődően megépült szekszárdi városközpont.¹⁸

Szekszárd fejlődése során a városközpont többször áthelyeződött. Eredetileg a Budapest – Mohács főútvonaltól (mai Széchenyi utca) nyugatra, a dombtetőn helyezkedett el. Itt a Béla király téren találjuk a Pollack-féle egykori Vármegyeháza és a Belvárosi Katolikus templom épületeit. A XIX. század végén ez a központ már a Garay térre helyeződött át. A mocsaras részek lecsapolása után a város kelet felé terjeszkedett, melynek következtében az új városközpont a Széchenyi utca keleti oldalán került elhelyezésre.

A tervezők a központ kialakításakor elsősorban a hely adottságaiból és léptékéből indultak ki úgy, hogy az épületegyüttest a vasútállomástól induló és a város történeti központjába vezető gyalogos útvonalra fűzték fel.

Az épületegyüttes Szekszárd kisvárosi léptékéhez igazodik. Az elhelyezett elemek – a volt pártszékház épületét leszámítva – méretrendjük tekintve nem nagyobbak, mint a város történeti központjának megszokott elemei. A Széchenyi utca melletti két épületet a tervezők az eredeti rendezési tervvel ellentétben - és a hatóságok ellenállásával is megküzdve – megtartották, és ezzel képeztek átmenetet a történeti beépítés és az új épületegyüttes között. A régi épületek kapualjából átjáró lett, amely összeköti a Garay teret az új együttesel, míg az épületekbe idegenforgalmi Hivatal, ajándékbolt és zeneiskola költözött¹⁹. A Széchenyi utcán az együttes egyetlen megjelenő eleme – az egykori KPM irodaház – két történeti épület közé beékelődve, de a figyelmet már az együttes belső világára terelve helyezkedik el.

A tervezők a Széchenyi utca, Keselyűsi út, Kiskorzó tér és az Augusz Imre utca által határolt tömb belsejében egy olyan térbeli rendszert alakítanak ki, amely tudatosan bontja le a városi szövet egyes elemeit az épületek és a köztük kialakuló terek finom formálásával. Jurcsik Károly 1970-ben ezt írja: „Az új épületek tervezésénél oly tér- és tömegkompozíciós megfontolások vezettek, hogy a régi és új

Helyszínrajz az eredeti funkciókkal
1. KPM irodaház, 2. Gelka szerviz,
3. MNB irodaház, 4. Áruház, 5. Felújított
műemlék épületek, 6. MSZMP székház

¹⁸ Az épületegyüttes öt új épületből és két felújított műemléki épületből áll. Az új épületek tervezői: Jurcsik Károly, Varga Levente, Bartha Lajos, Jahoda Maja (belsőépítész)

¹⁹ A felújított épületek tervezője: Lőrinczy Gyula, Tolna Megyei Tanácsai Tervező Vállalat

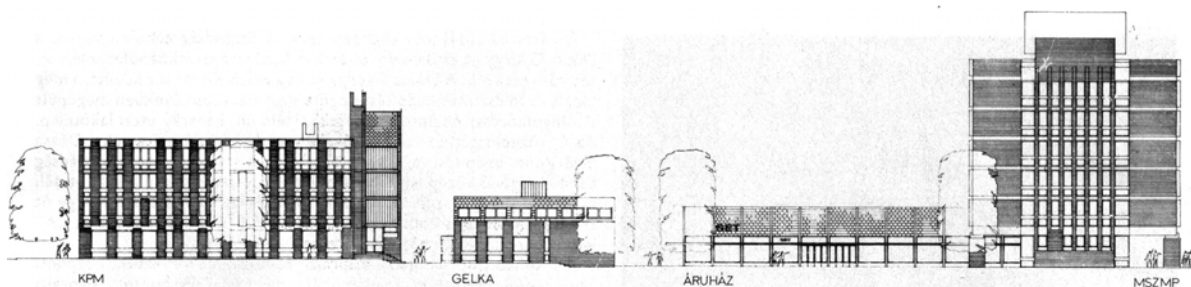
részek között töretlen átmenetet, kontinuitást biztosítsunk. A vegyes rendeltetésű irodaházakat egyedi funkciójuknak megfelelően, több tömegben alakítottuk ki egy intim jellegű, belső tér köré csoportosítva, ahol a romantikus épület tornyos tömegét a KPM-épület hangsúlyos lépcsőházi blokkjával ellenpontosítottuk. A csak gyalogosforgalomra tervezett térrendszer a forgalmi és funkcionális igényeket is tükrözi, térbővületek, átjárók és terek együtteséből alakul ki.” – írja Jurcsik Károly a Magyar Építőművészetben, 1970-ben.²⁰

Az eredeti városépítési terv szerint a magasabb pártszékház mellett egy nagyobb méretű, egytömegű épület került volna elhelyezésre, melyet azonban a megvalósult tervben a tervezők több, kisebb léptékű elemre bontottak szét. Így az egyes elemek között egy olyan közhasználatú térrendszer alakul ki, amely az épületekhez való közvetlen viszonyából adódóan indukálja a városi használatot. A tömb déli oldalán a megmaradó műemléki épületek, a kétszintes kereskedelmi épületek és a pártszékház által határolt területen pedig egy új köztér – a Liszt Ferenc tér – jön létre. A tér dél felőli zárását az utca, illetve az út túloldalának térfala, valamint a korábbi tömbbelső megmaradó növényzete adja, míg a tér észak felé feloldódik a kisebb léptékekre lebontott épületek között kialakuló, intimebb és feszesebb térhelyzetekben.

A városközpontnak különösen nagy érdeme a térbeli viszonyokból kialakuló építészeti összkép. A tervezők a hagyományos illeszkedés szabályait átértékelve, a modern építészet elemeivel hoznak létre egy finoman differenciált térbeli rendszert. Az együttes úgy idézi meg a kisvárosi atmoszférát, hogy sem nosztalgikus, sem történeti mintákat idéző elemeket nem használ.

Az egész együttes téri világát soha, semmilyen helyzetből vagy megközelítési irányból nem látjuk át, az nem a statikus látványokra, hanem sokkal inkább a mozgás közben feltáruuló terek, teresedések sorozatára épül. Akár a Garay tér irányából, a már korábban említett műemléképületeken keresztül, akár a vasútállomás felől a központba vezető gyalogos sétányon, a pártszékház alatti átjárón keresztül érkezünk meg, az együttes térbeli rendszere csak a megérkezés után, az együttesben való mozgás révén kezd feltárulkozni.

„... A három kubus, kiegészülve a mai Augusz Imre utca mellé telepített áruházzal és a műemlék épületekkel igen jó arányú, érdekes ritmusú statikus és dinamikus elemeket vegyítő térrendszert feszít be. Ezek a terek egyszerre szívnak, sodornak s marasztalnak is egyben, minden nézőpontjukból kínálnak valami izgalmat, valami homlokzatrészletet, egy kis dombot, egy fát, előlépcsőt vagy padot, lépten-nyomon hangsúlyozva egyediségüket s ennek az egyediségnek nem ellentmondóan rokonságukat s együvé tartozásukat környezetükkkel és az egész várossal.”²¹

Az épületegyüttes eredeti déli homlokzata

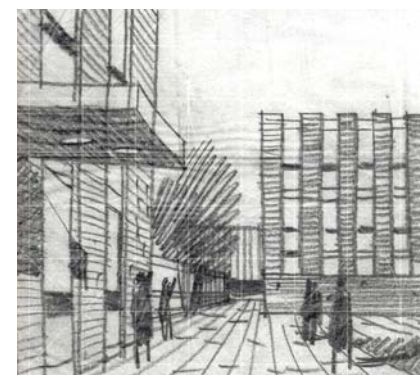
²⁰ Jurcsik Károly: Vegyes rendeltetésű irodaházak, Szekszárd, Fötér. Magyar Építőművészet, 1970. 1.

²¹ részlet Finta József cikkéből: A Fötéri együttes és az MSZMP Székház, Szekszárd. Magyar Építőművészet, 1974. 1.

²² Simon Mariann: Kalandozások kora, Magyar építészek a 60-as évek Angliájában; <http://arch.eptort.bme.hu/25/25simon.html>

A térszervezési koncepciót tovább hangsúlyozza az épületek anyaghasználata és részletképzéseik kialakítása. Minden egyes épület homlokzatát ugyanaz a klinkertégla burkolat határozza meg, de a téglá mellett szerepet kapnak a fa, a pala és a műkő homlokzati elemek is. Az egységes anyaghasználat ellenére minden épület kicsit más, összetartozásuk mégis egyértelmű. A klinkertégla burkolat az épületek közötti térrendszer térburkolatán is folytatódik, és mint egy finom háló fogja feszes egységbe az egész együttest.

A korabeli és a mai kritikák is megemlítik az épületegyüttes kapcsán azt az angolszász hatást, amely elsősorban Jurcsik Károly Angliában eltöltött éveinek köszönhető, és amelyet elsősorban az épületegyüttes romantikus részleteiben és a téglaburkolatban vélnek felfedezni.²² Én ehhez még hozzátenném azt, hogy a szekszárdi épületegyüttes a modernizmus térszervezési elveinek és kontextushoz való viszonyának egy olyan, európai értelemben is korai újraértelmezését fogalmazza meg, amelyben a korabeli kortárs angliai építészeti törekvések – Gordon Cullen, Team X. - alapelvei is tettenérhetőek.

HANS KOLLHOFF, ARTHUR OVASKA: A VIKTÓRIA TÖMB BEÉPÍTÉSE, 1984-87

Az 1980-as évek európai építészetének egyik legnagyobb hatású eseménye az 1984-ben Berlinben megrendezett IBA (Internationale Bauausstellung) építészeti kiállítás volt. A kiállítás hivatalos dátuma ugyan 1984 volt, de a kiállítás révén létrejövő városrendezési tervek, építészeti projektek előkészítése már 1977-ben elkezdődött, míg az épületek egy része csak 1987-re készült el.^{23,24,25}

Az 1970-es évek végén Nyugat-Berlin hagyományos városképe a politikai célzatú beavatkozások és a városi kontextust figyelmen kívül hagyó – bár sokszor kiváló minőségű – modern építkezések és újjáépítési tervek eredményeképpen a széttöredezettség jeleit mutatta. Ezt csak tetézte, hogy a II. világháborús bombázások pusztításait még mindig nem számolták fel; hatalmas területek álltak beépítetlenül az egykori városközpont közelében is. A város elszigetelődött, hiszen kelet-német területek vették körül, és lassan kezdett kiürülni.

Az eredeti tervek szerint az IBA akcióterületein (Tegel kikötője, Prager Platz, Tiergarten déli része, Friedrichstadt déli része, Luisenstadt, SO 36 – egy délkeleti postai körzet) 9000 lakás épült volna fel, melyből azonban mindössze 2000 épült meg 1984-ig. Ennek ellenére - főleg az IBA műhelyei körül kialakult szellemi viták eredményeképpen - a programnak igen nagy hatása lett.

J. P. Kleihues és H. W. Hamer irányításával megalkották a *Stadtreparatur (kíméletes városfelújítás)* elveit. Céljuk nem az volt, hogy átépítsék a háború előtti épületállományt, hanem hogy helyreállítsák őket, vagyis hogy olyan beavatkozásokat végezzenek, melyek a régi porosz város utca- és tömbhálózatára építve egy *kritikai rekonstrukció-t (Kritische Rekonstruktion)* eredményezhetnek. Ez egy radikális fordulat volt a várostervezés terén, mely eddig különálló telkekkel foglalkozott²⁶. A berlini IBA fő célja azonban az volt, hogy visszaállítsa az utcák városát, és hogy az építészeti tervezés és a városfejlesztés diszciplínáit újra egységesen kezelje.²⁷

Ha a meglévő utcákat és tömböket elemezzük, két alapvető építészeti jellemzőt állapíthatunk meg:

1. Az utcák rendszere és a közterületek, tömbök egysége által képzett háromdimenziós építészeti keretben *minden egyes tömb tagolt, egyértelmű belső térbeli hierarchiával rendelkezik*. A térbeli hierarchiaknak ez a rendszere tesz pontos különbséget az utca, mint közösségi tér és a tömbbelső, mint fél-privát és privát terek között. A 19. századi területek mai igényeknek megfelelő átalakíthatósága bizonyítja azt, hogy ezeknek az épületeknek a térbeli rendszerei nem feltétlenül kötődnek az elavult, régi szociális rendszerhez.
2. A *falak*: a rehabilitált tömbökben igen nagy a "falak" mennyisége. A tömbök lényegi térbeli rendszereinek megerősítőiként, tömörségükkel, illetve áttörtségükkel hozzák létre az egyes terek privát, illetve korlátozottan nyilvános voltát. Ezek alkotják a sokszínű városi élet háttérét.

²³ Colquhoun, Alan: Twentieth-Century Concepts of Urban Space. In. Modernity and Classical Tradition - Architectural Essays 1980-1987. Cambridge: MIT Press, 1989.

²⁴ Architectural Review Magazine – 1984. Szeptember, illetve Architectural Review Magazine– 1987. Április - IBA BERLIN különszámok a kiállítás szellemi háttérének bemutatásával, illetve a fontosabb épületek terveivel

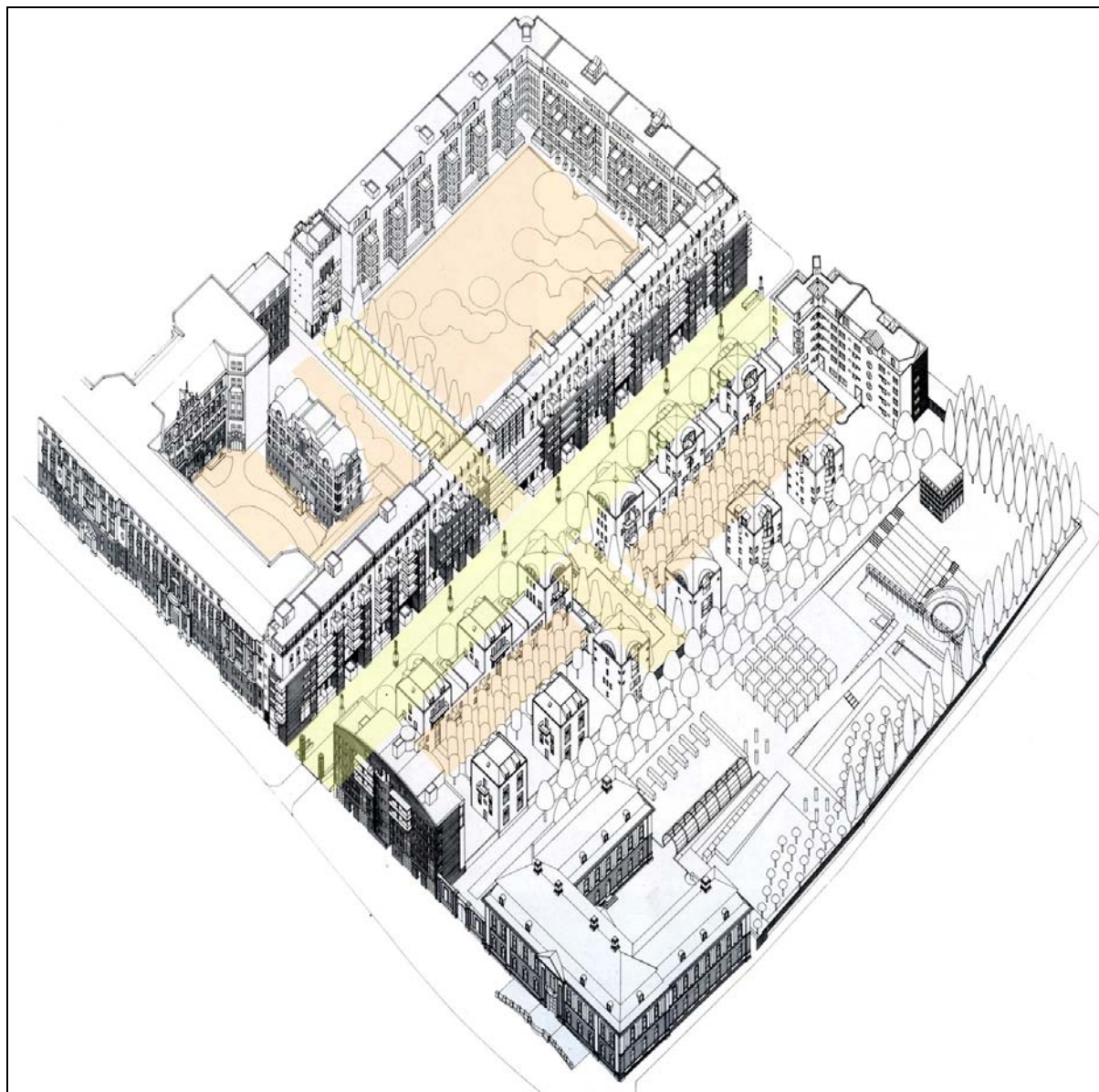
²⁵ Egyetemi jegyzet Kerékgyártó Béla *Berlin Átváltozásai* című tárgyához, szerzők: Kerékgyártó Béla, Bujdosó Győző, Szabó Árpád: <http://www.filozofia.bme.hu/~kerekgyarto/Berlin07/Sz%20f6vegek/IBA/iba.doc>

²⁶ lásd a Kulturforum városi tájképét Scharoun Schauspielhaus színháza és Mies van der Rohe Nemzeti Galériája között

²⁷ Crimson (szerk.): WIMBY! - Welcome Into My BackYard!, NAI Publishers, Rotterdam, 2000

Az IBA beruházásai közül az egyik legnagyobb és legfontosabb beépítés a Berliini Múzeum melletti Viktória tömbben 1984-87 között felépült lakótömb.²⁸

Az 1980-as évek elején a Viktória tömb volt az egyik legnagyobb beépítendő terület a Friedrichstadt déli részén, melynek északi oldalán állt a Viktória biztosító társaság historizáló épülete, míg a tömb nagy része a háborús pusztítások eredményeképpen üresen állt.²⁹

A tömb beépítésének megvalósult tervváltozata

A beépítés és környezete a 80-as évek közepén

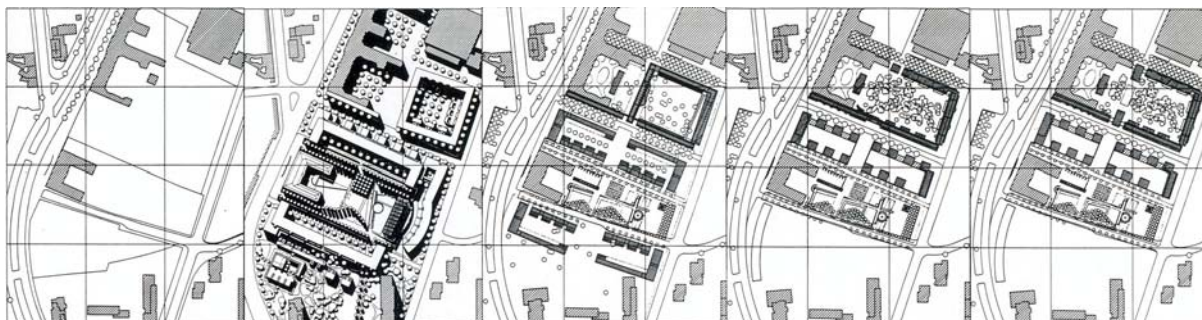

A beépítés és környezete 2005-ben

²⁸ Építészek: Hans Kollhoff, Arthur Ovaska (beépítési terv - Berlin); Stavoprojekt (Prága); Frowein és Spangenberg (Berlin); Arata Isozaki (Tokyo); Jourdan és Müller (Frankfurt); Kreis és Schaad (Zürich / London); Franz Demblin (Bécs), Hielscher és Mügge (Berlin)

²⁹ Ebben a tömbben épült meg a 90-es évek közepén Daniel Liebeskind Zsidó Múzeuma az egykori Berlin Múzeum kertjében, és ezzel megszüntette a beépítés dél felé való fellazulását

Az eredeti tervpályázatot 1980-ban Hans Kollhoff és Arthur Ovaska nyerte meg beépítési tervével, és mindvégig, mint koordináló építészek hangolták össze a hét építészcsoport munkáját, valamint ők készítették az új kelet-nyugati utcát északról lezáró épületsáv és a Berlin Múzeum mögötti park terveit. A IBA egyik alapelve - mely szerint az egyes építészeti tervezési feladatokat több építész között ossza szét, ezzel biztosítva a XIX. századi nagyvárosra jellemző változatosságot - itt is érvényesül. Bár a tömb beépítése a tervpályázati tervhez képest sok szempontból átalakult, a beépítés alapkonceptiója, mely a tömbös térszervezés korábban ismertetett pozitív tulajdonságait próbálta összeházasítani a modern kor lakásépítési igényeivel, mindvégig változatlan maradt.

A beépítetlen terület, a tervpályázati terv és a beépítés változásai

Végső formájában a Viktória tömb fő szervező eleme az a kelet-nyugati irányú, csökkentett forgalmú (célforgalmú) utca, mely a nyugati oldalon található (a képen balra) Lindenstrasse-t köti össze az Alte Jakobstrasse-val. Ezt a belső utcát az északi oldalról Kollhoff és Ovaska hosszú épülethasábja zárja le, míg a déli oldalról városi villák határolják. A városi villák tömbjét keleti és nyugati oldalról egy-egy épület zárja (Kreis, Schaad & Schaad épülete a Lindenstrasse felől és a Stavoprojekt épülete az Alte Jakobstrasse felől). A Kollhoff & Ovaska épülettömege, a közvetlenül mögötte - a Lindenstrasse-n - álló Viktória épülettel és a tömb túloldalán álló épületszárnyal (Frowein & Spangenberg) együtt egy nagy belső udvart képez. A belső udvarban két további szabadonálló épülettömeg áll. Az egyik az udvar közepén (Isozaki), míg a másik (Kollhoff & Ovaska) az együttest észak-déli irányban keresztülszelő gyalogostengelyt zárja le.

A beépítés tudatosan alkalmazza és értelmezi újra a Berlinre jellemző épületmagasságokat az északi, nagy belső udvar körüli keretes beépítéssel, míg a déli oldalon, a Berlin Múzeum felé csökkenti a beépítés léptékét. Itt a „városi villa” tipológiájának alkalmazásával a keretes beépítést a földszinten összeépített, de tömegformájukat tekintve szabadon álló épületek képezik, az utca felé zárva, míg a park felé kinyitva a belső korlátozott használatú udvar.

A tömb egészének legfontosabb alapelve a térszervezésből felépülő, hierarchikus térhasználati rend. A tömböt keresztülvágó új, kelet-nyugati utca mint fél-publikus közhasználatú tér működik. Az erre merőlegesen elhelyezett, tömbbelsőket feltáró és a tömböket a Berlin Múzeum zöldjével összekötő észak-déli irány már szűrtebb, félprivát használatot eredményez. Az ehhez kapcsolódó belső udvarok pedig korlátozott használatúvá válnak. (Lásd ábra színezését!)

A beépítésen jól nyomon követhető az IBA utcákról és térbeli struktúrákról vallott felfogásának rendszere. A tervező az egykori 19. századi tömb maradványainak felhasználásával zárt tömböt, majd egy fellazított, villás beépítést hoz létre, amely azonban az utca felé egységes homlokzattal zár. A beépítéssel újraértelmezi a tömb, a zártorsúság, a hagyományos zártorsú beépítéshez való illeszkedés és a kontextus fogalmát, hiszen sem morfológiai, sem tipológiai értelemben nem követi az egykori tömb szerkezetét, mégis a végeredmény annak szerves folytatásává válik.

PETER ZUMTHOR: KUNSTHAUS BREGENZ, MÚZEUM ÉS IRODAÉPÜLET, 1990-97

Peter Zumthor korunk egyik legismertebb európai építész. Zumthor édesapja mellett elsajátította a bútorasztalos mesterséget, a tanulmányait a bázeli Iparművészeti Főiskolán és a New York-i Pratt Institute-ban végezte, majd 1978-ban megnyitotta saját építészirodáját Chur mellett, Haldensteinben.

Épületeiben az építészeti tér tektonikus és szenzuálisan felfogható tulajdonságait tárja fel, miközben alkotásai megtartanak egy kifinomult, emocionális és minimalista hangulatot. Zumthor különösen érzékenyen és finoman bánik az anyagokkal, több írásában foglalkozik az építészet anyagszerűségével. Munkája kontextusként alkalmazza a svájci nosztalgia tapasztalatát, hiszen szándéka, hogy munkái belenőjenek a környezetükbe (munkáit „befejezett tájaknak” nevezi).

A bregenzi Kunsthaus³⁰ Zumthor talán egyik legismertebb megvalósult épülete, mely 1998-ban megkapta a *Mies van der Rohe díjat*, míg az építész ugyanebben az évben a *Carlsberg díjat*. A múzeumépület különösen érzékenyen és ötletesen megformált üveg homlokzata, amely frappánsan oldja meg a kiállítótér bevilágítási problémáit, szinte minden praktizáló építész számára ismert.

A következőkben az épületnek - vagyis pontosabban az épületegyüttesnek - a telepítését és környezethez való viszonyát fogom elemezni, ami a szakajtóban talán kisebb visszhangot kapott, de legalább olyan mértékben hozzájárul az épületegyüttes építészeti értékeihez, mint az anyaghasználata.

Az épületegyüttes két épületből áll. A mindenki számára jól ismert, tejüveg homlokzattal rendelkező múzeumépületből és a közvetlenül mellette, de tőle teljesen független tömegben elhelyezkedő iroda és kávézó épületéből. A két épület látszólag különösebb térbeli rend nélkül illeszkedik a See-Strasse-n és a Kornmarkt-strasse-n sorakozó épületek sorába, de ha ezt kicsit jobban megvizsgáljuk, egy nagyon is tudatos térbeli szándék tárulkozik fel előttünk.

A múzeumépület a Bódeni-tó partjához legközelebb eső épületsávban található, tőle többsávos autós forgalmú utca és széles parksáv választja el. A tó felé néző épületek – Voralbergi Színház, posta épület - azonban nem alkotnak egységes képet. Hasonló méretrendjük ellenére nem hoznak létre egységes térfalat, de mivel ezekre az épületekre – a többsávos út jelenléte miatt - csak nagyobb távlatból nyílik rátekintés, ez nem válik zavaróvá. Ebbe a sorba illeszkedik a múzeumépület a környezetével megegyező méretrendjével. A múzeumépület mind arányaiban, mind kompozíciós elveiben, mind a pontos méretében különbözik szomszédaitól, azonban a rálátás távlatából ez a különbség nem válik mérvadóvá.

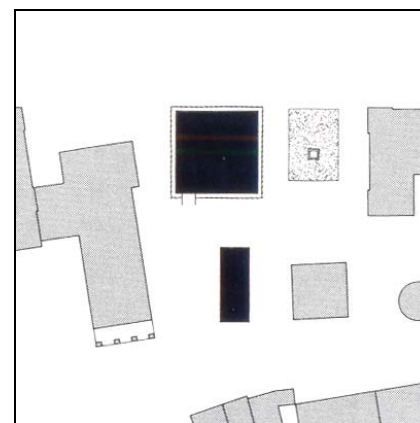
³⁰ Peter Zumthor Kunsthaus Bregenz (Bregenz Art Museum), Karl Tizian Platz, Bregenz, Austria; múzeum és irodaépület, 1990-97

A déli oldalról, a Kornmarkt-strasse irányából az adminisztrációs épület azonosul az utca környezeti léptékével, az utcán álló épületek – a Voralbergi Színház és a Nepomuki kápolna - méreteit követi. Az épületek itt sem hoznak létre egységes térfalat, a pavilonos beépítés egy új eleme lesz az adminisztrációs épület, amely mint egy átmeneti elem köti össze a múzeumépületet a város kisebb léptékű elemeivel. Minden, a kiállítóterem kívüli funkció – a könyvtár, a múzeumbolt, a kávézó és az irodák – az önálló, kisebb épületbe kerül.

A kis épület tömege kihúzódik az utcavonalra, és azzal nem párhuzamosan, hanem arra merőlegesen állítva, az utca bővüléként létrehoz egy kis teresedést (Karl-Tizian-Platz). Ez az új tér már gyalogoshasználatú, és azzal hogy le is válik az utca hosszirányú tengelyéről, egy szűrebb használatú, kevésbé publikus zónát hoz létre. Innen nyílik a múzeumépület bejárata, így a tér átmenetisége révén fel is készíti a látogatót a múzeumba való belépésre. A térre érkezve már nem kell autót kerülni, kicsit megnyugszunk, lelassulunk a megérkezés előtt. A kávézó és a múzeumbolt jelenléte ugyanakkor biztosítja azt a differenciált, funkcionális gazdagságot, melynek révén nem érezzük kihaltak a teret, amely így ténylegesen az emberi érintkezések színterévé válik.

A tér és az épületegyüttes arányai úgy szerkesztettek, hogy a teresedés végében állva még éppen befogjuk szemünkkel az épület teljes tömegét. A tér a múzeumépület arányos előterévé válik, így akkor is rálátási lehetőségünk nyílik a Múzeumépület üvegkubusára, ha a város felől érkezünk az együtteshez.

Peter Zumthor a bregenzi Kunsthaus két épületének méretrendjével – a múzeum- és irodaépülettel – alkalmazkodik és illeszkedik a tó, illetve a hátsó kis utca irányából feltároló környezeti léptékhez. Ugyanakkor a két elem egymáshoz és a környező épületekhez való helyzetének finom alakításával létrehoz egy olyan új közteret, mely az épületeket, mint együttest értelmezi, azokat hierarchikus rendbe szervezi, és ezzel létrehozza a múzeumépület bejárati előterét.

OMA: ALMERE, VÁROSKÖZPONT, BEÉPÍTÉSI TERV ÉS A 6. TÖMB TERVE - 2000-2002

Almere városát az 1970-es évek elejétől kezdődően egy korábbi mezőgazdasági terület helyén hozták létre Hollandiában (eredeti neve Zuidelijk Flevoland). Amszterdam egyik kertés és laza beépítésű bolygóvárosaként 100.000 fős lakosságszámra tervezték. Az első házak 1976-ban készültek el, és a város 1984-ben vált önálló helyhatósággá.

Az eredeti koncepció szerint Almere-t, mint egy önállósággal nem rendelkező, policentrikus, azaz több egyenrangú központtal rendelkező várost gondolták el. Miután a rohamosan növekvő lakosságszám eredményeképpen közigazgatásilag önállóvá vált, a központi adminisztráció az *Almere Stad* nevű városrészbe került, ahol 1990-es évek közepén el is kezdődött egy kiemelt szerepű városközpont tervezése.

Almere városának vezetői 1994-ben az *Almere Center 2005* koncepcióban fogalmazták meg szándékaikat és meghívásos tervpályázatot³¹ rendeztek, amelynek célja a programban megfogalmazott városvízió építészeti megfogalmazása volt.

A tervpályázati kiírás egy azonosítható és különleges központot szeretett volna látni, „egy olyan építészeti koncepciót, amely megkülönbözteti Almere-t a többi várostól.” Ez azért is szükséges, írták, mert a városnak nincs történeti értelemben vett karaktere és a nagy országos üzletláncok minden városközpontban megjelenő üzletei lassan minden várost ugyanolyanná formálnak egész Hollandiában. A megfogalmazás szerint Almere egy vonzó városképet szeretne olyan várossziluetttel, ami a laposan elterülő városnak egy koncentrációs pontját hozza létre.

A tervpályázatot az új városközpont beépítési tervére az OMA³² nyerte meg és ez alapján kezdődött el a központ terveinek elkészítése. 2006 márciusában az új városközpont legelső ütemében az első üzletek meg is nyíltak.

A terv egy nagy, mindent felfaló megastruktúrában tervezi meg az egész városrészt, hiszen az épületek alatt végigkúszó hatalmas kiszolgáló szint és parkolórengeteg egy egységbe fogja össze az egész központot. Erre az alapsíkra kerülnek az épületek, melyek a gépkocsiforgalomtól már megszabadítva szabadon, és városi értelemben nagyon is gazdagon alakítják a tereket, és használják ki az ebből adódó lehetőségeket. A terv a tömbös beépítés mintáját értelmezi újra egész tömböket elfoglaló épületeivel és megnyitott kereteivel. A tömböket úgy alakítja, hogy közöttük nyitott-zárt városias alakzatokat hoz létre, illetve hosszirányú, azaz utcaszerű térhelyzeteket alakít ki.

A terv bizonyos értelemben a Team 10 megastruktúráit értelmezi újra, de a létrejövő hierarchikus térrendszerrel sokkal inkább kötődik a város „földhözragadt” ideájához, a „deck”-ek helyett az utcát részesíti előnyben. A használati zónák térbeli szervezésével a hagyományos városra oly jellemző komplex funkcionalitás, a funkciók egymás mellé és fölé rendelése, illetve egybegyűrése és a városias, gyalogos közlekedésre szervezett térhatások mellett teszi le a voksát. A közlekedési utakat, az infrastruktúrát, a városi tereket, a kereskedelmi, szórakoztató és lakó funkciókat egy feszes, de kifinomult városias formába gyűrja össze.

A terv annak függvényében különösen érdekes, hogy Koolhaas a *Jelleg Nélküli Város* víziójában³³ egyértelműen a sokközpontúság, a flexibilitás, a központ nélküliség mellett érvel, és a jövő városának a történelem nélküli, spontán fejlődésre képes várost tekinti. Ebben a tervében azonban még egy történelem nélküli európai városban is a hagyományok, az ismert sémák újraértelmezésével keresi a megoldást.

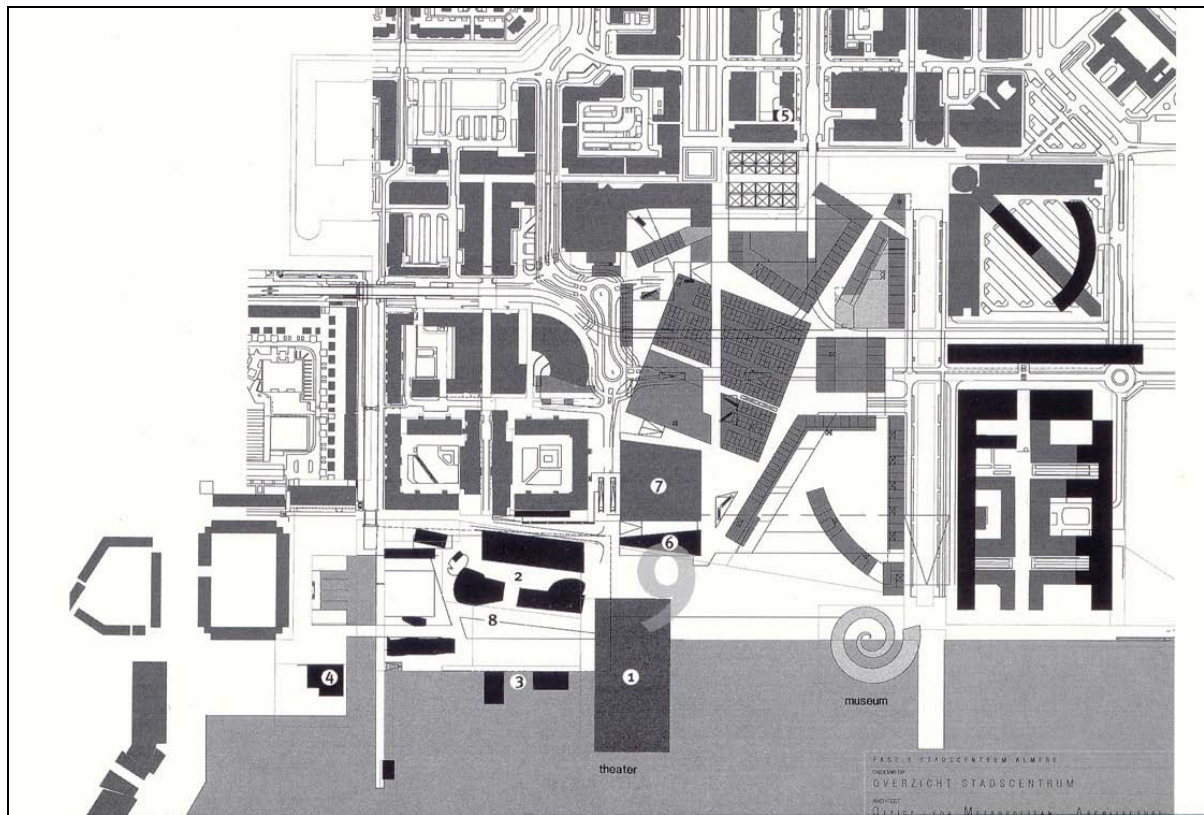
³¹ A tervpályázaton résztvevő építészirodák a következők voltak: Gert Urhahn, Bureau Quadrat, Teun Koolhaas, és OMA

³² Office for Metropolitan Architecture, a terv építész szerzői: Rem Koolhaas, Floris Alkemade, Olga Aleksakova, Phillip Koenen, Rob de Maat, Markus Schaefer, Karen Shanski, Shohei Shigematsu

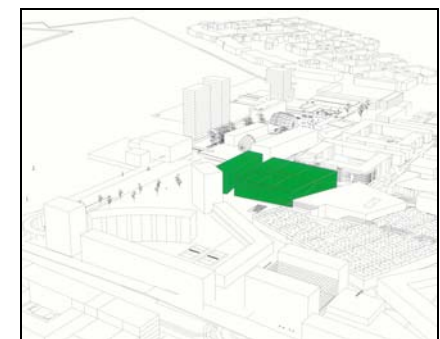
³³ Koolhaas, Rem, Bruce, Mau: SMLXL, Rotterdam, 010 Publishers, 1995; magyarul megjelent: A mérhető és mérhetetlen, Építészeti írások a huszadik századból, szerk: Kerégyártó Béla; Typotex, 2000, magyar fordítás: Szántó Katalin és Szabó Árpád

Terep alatti kiszolgáló szint rendszere

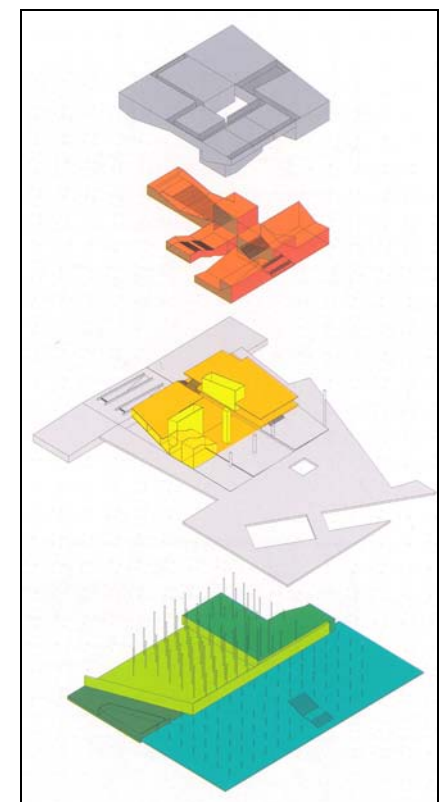
Beépítési terv

A hatos tömb helye a beépítésben és közlekedési rendszerének sémája

A városépítészeti és beépítési koncepció még érthetőbbé válik a hatos tömb - szintén Rem Koolhaas és irodája által készített - tervének megismerésével.

A hatos tömb a tervezett városközpont közepén egy többtermes mozi, mely további kereskedelmi és kiszolgáló funkciókkal is kiegészül. A terv ismét a Team 10 elveire építve fordítja ki a hagyományos építészeti tervezést. Mint a beépítési terv folytatása, az épületnek nem a homlokzatát, nem az anyaghasználatát tervezi meg, hanem felvázolja azt a közlekedési rendszert, illetve a közlekedési rendszerben létrejövő terek karakterét, melyek kapcsolatot létesítenek a beépítés elemeivel, közterületének szerves folytatásává válnak. A hatos tömbben az épület koncepciója a közösségi zóna építészeti koncepciójáról szól, melyen keresztül az épület a környezetével kommunikál, és az átmeneti zóna révén egy egészen új términőséget hoz létre az épület és a környezetének határvonalán.

4. FEJEZET - ÉPÍTÉSZET ÉS VÁROSÉPÍTÉSZET HATÁRÁN I. - TERVEK A TERVEZÉSI GYAKORLATOMBÓL

A tervek ismertetésénél célt az bemutatni, hogy a korábban felvázolt megközelítés a tervezési gyakorlatban is alkalmazható. Így a tervek ismertetésénél elsősorban az épületek szabad terekhez való viszonyának értelmezésére helyezem a hangsúlyt. Azt mutatom be, hogy a felvázolt gondolatok tervezésmethodikai módszerré alakíthatóak és használatuk többféle építészeti feladatnál is sikerre vezethet.

VÁRBALOG TELEPÜLÉSRENDEZÉSI TERVE

Várbalog Magyarország nyugati határszélén található, 400 fő állandó lakossal rendelkező település, mely sok szempontból építészeti kuriózum.

A település Győr-Moson-Sopron megyében közvetlenül az osztrák országhatár mellett, egy korábbi uradalmi majorság (Jesse-major) területén létrejött telepes, mérnöki falu. Az 1930-as évek végén kezdődött "második földreform" - a magyar lakosság belső telepítése - során az állam ezt a majort is megvásárolta. A telepítés szándéka a magyarság nyugati határszéli megerősítése, ún. magyar korridor létesítése volt.

1943 nyarára elkészült 130 lakóépület (telepes- és munkásházak), tűzoltószertár és a négytantermes iskola, de ami a települést különösen érdekessé teszi: ezek az épületek mérnöki módon kiosztott telkekre, egységes építészeti tervek szerint és egységes telekhasználati sémák alapján épültek. A lakóutcák egységesen 19 m szélesek, de egységes terv alapján készültek a mezőgazdasági használatú melléképületek is.

A település a vasfüggöny időszakában a védett határsávba esett. Lakossága folyamatosan csökkent, így jelentős építési tevékenység nem folyt a településen, vagyis konzerválódott a település 40-es, 50-es évekbeli településképe; nem jelentek meg a hozzáépítések, az előtetők, a tetőablakok, a garázs toldalékok.³⁴

A 2000-es évek elején egy különösen izgalmas településképpé állt előtűnk mérnöki módon azonos épületekkel, nagyon karakteres településképpel, de olyan épületállománnyal, mely részleteit, építészeti értékeit tekintve nem volt annyira értékes, hogy egyedi építészeti védelemre javasolható lett volna.

Olyan komplex – elsősorban – a településképpé arculatára koncentrááló szabályozási elvrendszert kellett kidolgoznunk, ahol az elsődleges cél a településképpé, az utcaképpé, az utcai ritmusok feltárása és megőrzése volt.³⁵

³⁴ A Várbaloggal egy időben, azonos tervek alapján telepített Újrónafő gyakorlatilag felismerhetetlenségig átalakult az elmúlt 50 évben.

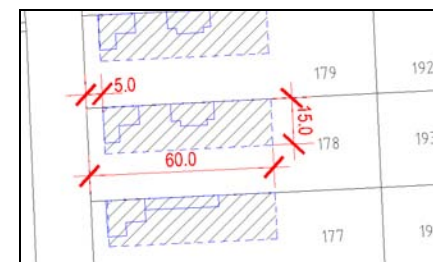
³⁵ Várbalog és Albertkázmépuszta szerkezeti és szabályozási terve 2002; Tervezők: Lenzsér Péter DLA, Nádai Brigitta, Szabó Árpád

A cél nem az egyes épületek külön-külön való védelme volt a műemlékvédelem hagyományos eszközeivel, hiszen az egyes épületek sem építészeti értéküket, sem műszaki állapotukat tekintve nem képviselnek országos jelentőségű értéket, hanem az épületek csoportjának olyan együttes védelme, mely biztosítja a településkép megőrzését, hiszen a falu egésze mind kultúrtörténetileg, mind építészeti szempontból kuriózum.

Ennek elérésére vezettük be a településképi védelem kategóriát, mely a következő eszközök településszintű használatát jelentette:

- § *A település meglévő telekrendszerének, utcahálózatának védelme és megőrzése:* a település telekrendszere – telkek mérete, az utcához való viszonyuk –határozza meg elsődlegesen az utcaképek rendszerét, az épületek sűrűségét, valamint a beépített területeknek a környező tájhoz való alkalmazkodását, viszonyulását. Ennek megfelelően a meglévő telekrendszeren belül a telkek további osztását megtiltottuk, a telkek hátulról való feltárását nem engedélyeztük.
- § *A településképi védelem egyik legfontosabb eleme az épület méretrendjén keresztül való szabályozás révén a szabad és beépített területek arányának védelme, légtérarányok, átlátások, az utcai ritmusok, tagolások megőrzése:* A település egészére a viszonylag nagy telekméretek ellenére is jellemző a gazdaságos telek-kihasználású, oldalhatáron álló beépítési mód alkalmazása. Ez adja meg az utcaképek egységes ritmusát, illetve ez határozza meg a telekhasználati módot is. Ennek megfelelően szigorúan kijelöltük az építési helyet, mely a telek területének csak egy kis hányadára korlátozódott; kötelező építési módot és építési vonalakat rögzítettünk. Az építménymagasság szigorú rögzítésével törekedtünk az épületek léptékének megőrzésére.

A terv tanulsága az, hogy a legegyszerűbbnek tűnő, szabályozási jellegű településrendezési tervfajták elkészítésében is elengedhetetlenek azok az építészeti - térbeli arányokra, tömegekre koncentráció - döntések, melyek komplex építészeti szemléletet igényelnek.

MULTIFUNKCIONÁLIS VÁROSI ÉPÜLETEGYÜTTES, DEBRECEN

Debrecen Magyarország egyik legdinamikusabban és legkiegyensúlyozottabban fejlődő városa, de területét nem kerülik el korunk építészeti, városrendezési problémái. Belvárosában több beruházó is kíván a közeljövőben nagyméretű kereskedelmi központot létesíteni, melyeknek a településszerkezetbe, építészeti környezetbe integrálása hazánkban sehol nem zajlott zökkenőmentesen.³⁶

A belváros határán álló, Péterfia, Hunyadi János, Rákóczi és Egymalom utcák által határolt tömb többségi tulajdonosa kereste meg az ÉME Mesteriskola XVII. ciklusát 2004-ben, hogy egy többfunkciós épületegyüttes terveinek elkészítésére tervpályázatot írjon ki.

A terület a Debrecen belvárosát körülölelő körút (Hunyadi János utca) külső oldalán található. Közvetlen közelében, a Péterfia utca szemközti oldalán található a város egyik meglévő működő kereskedelmi központja, míg a Hunyadi János utca átellenes oldalán működik a városi piaccsarnok. Egészen közeli gyalogos távolságra található az időközben felépült és megnyílt Kortárs Művészeti Galéria, a MODEM és a nagyméretű konferenciaközpont, a Kölcsey Központ is. A tömb jó városi helyzete ellenére is sok nehézséget rejtett magában. Északi oldalán földszintes és egyszintes lakóépületek sorakoztak, melyek - tulajdoni viszonyaikból adódóan - észak felé zárták el a városi kapcsolatok lehetőségét, míg a Hunyadi János utca a 2x2 sávós intenzív gépkocsiforgalma miatt nehezítette meg a kapcsolódást.

A területen elhelyezendő funkciók, illetve az épület részletes funkcionális programja a megbízónak a városi önkormányzattal, illetve a Kulturális Örökségvédelmi Hivatallal való egyeztetései során alakult ki. Ezek szerint az itt felépítendő épületegyüttesnek törekednie kell a sokszínűsége, a különböző területhasználatok és funkciók vegyítésére. Az épületegyüttesben helyet kap: egy városi kamaraszínház, mint középületi funkció, kereskedelmi egységek több kisebb és néhány nagyobb alapterületű üzlettel, éttermek, irodák és irodákhoz kapcsolódó szolgáltatások, kisebb sportlétesítmények, jelentős mennyiségű lakás, valamint az ezekhez tartozó gépkocsitárolók.

A tervezési terület

³⁶ A témában lásd Lampert Rózsa előadását, mely elhangzott az ICOMOS - A Velencei Karta 40 éve című konferencián Pécsen, 2004. május 26.-án - http://archivum.epiteszforum.hu/holmi_detailed.php?mhmid=2962

Tervpályázati tervünkben³⁷ az épület jó funkcionális összetételét figyelembevéve, a hely adottságait tekintettük kiindulásnak. Alapvető célul tűztük ki, hogy az egyes funkcionális egységek térbeli szerveződését olyan komplex, de áttekinthető térrendszerbe helyezzük, mely az utcák és azok teréhez való természetes kapcsolódás révén hoznak létre olyan pozitív tulajdonságokat, melyek hosszabb távon is biztosítani tudják az együttes fenntarthatóságát. A cél a megszokott belső, fűtött közlekedőre szervezett kereskedelmi létesítmények tereinek kifordítása, utcához való kapcsolása volt.

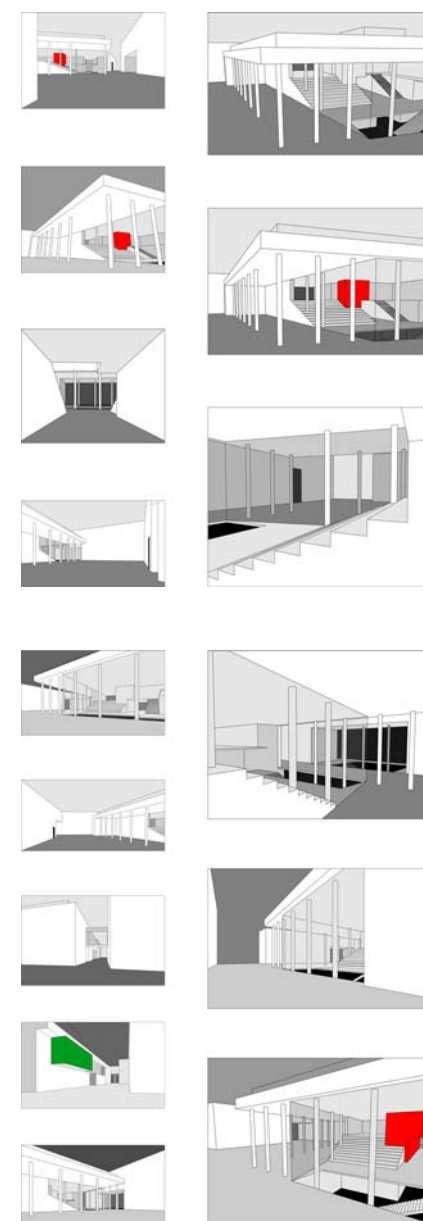
Az egész komplexumon belül nem az épület belső rendszeréből adódó funkcionális adottságok határozták meg a tervezési koncepciót, hanem a tágabb kontextushoz való kötődés, ami hosszabb távon – akár funkcionális változások után is – meg tudja őrizni a helyzetéből adódó térbeli előnyöket, vagyis a városi élet – bevásárlás, szórakozás, találkozási pont, városi tér, gyalogos közlekedési útvonal stb. - keretét tud szolgálni. Olyan egymásba kapcsolódó, átmeneti terek sorozatát hoztuk létre, amely nem választja szét a belsőt a külsőtől, hanem fokozatossága révén összeköti azokat.

A kezdeti szándékokból világos, hogy az épületegyüttes tervezésének metodikáját elsősorban nem a belső funkcionális igényekből eredő tulajdonságok határozták meg, hanem az a térrendszer, ami csontvázként az egész együttest hordja és annak városi életét szervezi.

Ennek megfelelően a legelső beépítési vázlatok, skiccek sem a beépítés tömegformáját keresik, hanem a tömegek révén létrejövő „negatív” térformát – tértömeget - próbálják leképezni, amely mint városi közhasználatú tér működni tud, és az egész épületegyüttes térbeli-térhasználati hierarchikus rendjét meghatározza (lásd rajzok).

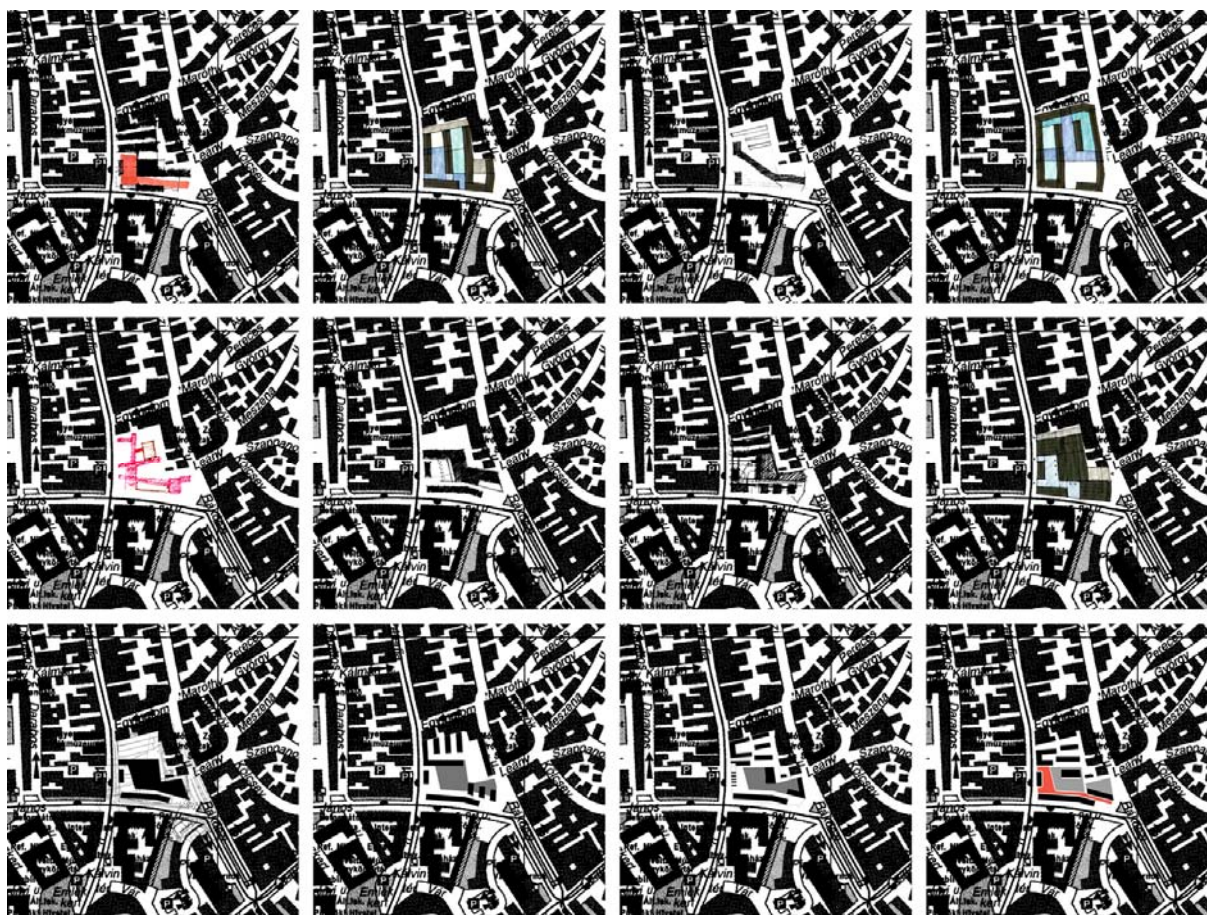
Az épületegyüttes elsődleges megérkezése délkeleti irányból, a Péterfia és Hunyadi János utcák felől adódik. A határoló térfal felnyitásán keresztül megérkezve a belsőben kialakuló városi tér arányai oly módon komponáltak, hogy a kereskedelmi épületrész tömegét nem látjuk át teljesen. Így az oszlopos előtér és az alatta lévő üvegfalon keresztül feltároló belső tér látványa tölti ki a látómezőket. Bár a külső térbe érkezünk, az oszlopokkal övezett előtér már az első pillanatban összeköti az utca terét a kereskedelmi létesítmény bejáratával és közlekedési rendszerével. A külső publikus tér a fedett átmeneti téren keresztül létesít kapcsolatot a belső félpublikus térrel és a kettő együtt alkot sokféleképpen értelmezhető és használható egységet.

Az épület bejáratánál, de már az épületen belül létrehoztunk egy olyan előteret, melynek funkciója a terek és a közlekedési rendszerek szervezésén - szigorúan funkcionális értelemben - nem mutat túl, de átlátást teremt az egyes funkciók – a kereskedelem, a színház előtere és az utca – között. Vizuális kapcsolatai révén összeköti a hagyományos utca és a zárt kereskedelmi létesítmény tereit. Ez a tér - a szabadon belakható lépcsős tér – az épület egyik leglényegesebb eleme, hiszen az egész együttes közösségi életét szervezni tudja. Természetesen ebből az előtérből indulnak a függőleges közlekedők

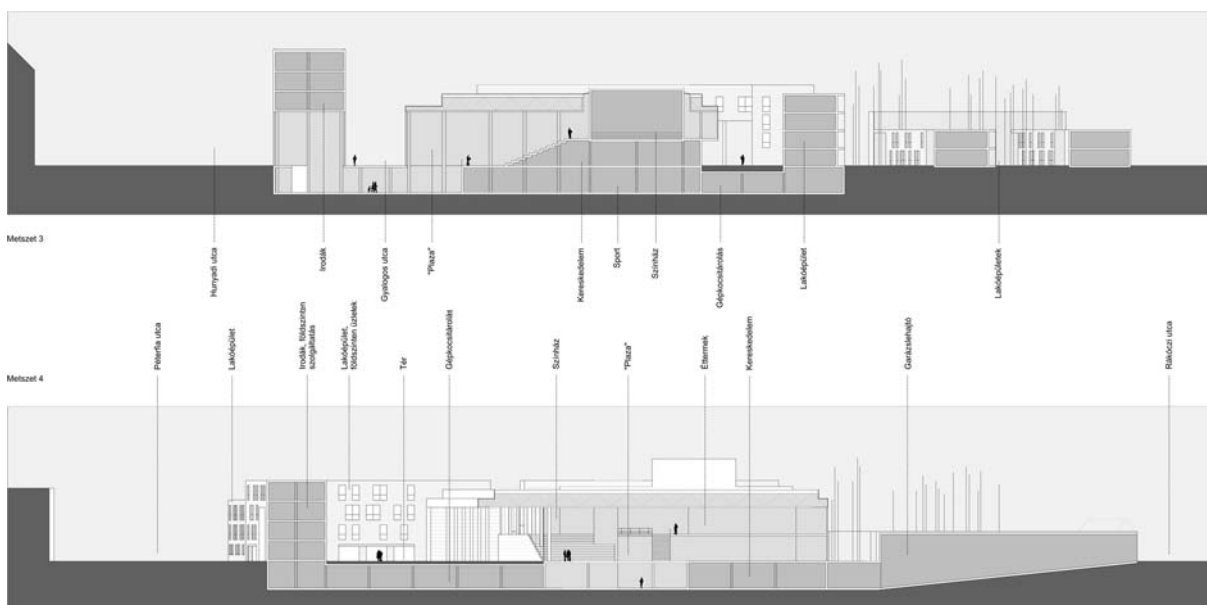
³⁷ Terv: Lasztóczy Péter, Papp Róbert, Szabó Árpád, Cságoty Ferenc: Multifunkcionális épületegyüttes tervpályázata, Debrecen, Péterfia utca, ÉME Mesteriskola, XVII. ciklus, megosztott I. díj; 2004

is, melyek összekötik a terepszint alatti kereskedelmi funkciókat, illetve az emeleten található éttermeket és színházat a terepszinttel.

beépítési vázlatok ~ 1:10 000

Metszetek

Beépítés vezérszínti alaprajza ~ 1:1500

Az épület előtti városi térből indul a Hunyadi János utcával párhuzamos gyalogos utca, mely az átlátások révén folyamatosan keresi a kapcsolatot a belsővel, de direkt kapcsolatot létesít a városi piac felé is. Az épületegyüttes további térszervezése – mely itt elsősorban a közhasználatú terek szervezésére vonatkozik - szintén ehhez a funkcionális „főtengelyhez”, a térhez és a gyalogos utcához igazodik. A térről és a gyalogos utcáról nyílnak, illetve ezzel keresik a vizuális kapcsolatot az együttes további funkcionális elemei; az irodaház előcsarnoka, a kereskedelmi épületrészek közlekedő terei, az éttermek, kávézók, valamint a színháztér előcsarnoka is.

A programban meghatározott további lakófunkciókat a tervezési terület északi, kevésbé frekvenciált részén helyeztük el, biztosítva a szükséges térbeli szeparáltságot.

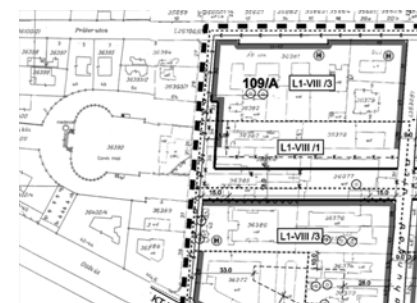
Célunk az utca szerepének visszaállítása, illetve ezáltal a fenntarthatóság biztosítása volt. A beépítés sokféle használhatóságot tesz lehetővé. Építészeti eszközökkel köti össze az utcát a kereskedelemmel, a színházi előcsarnokot a városi térrel.

A tervben a funkcionális program részeit elemekre, épületrészekre bontottuk. Ezek térfalként való használatával - a külső tér megformálásával - olyan közhasználatú és átmeneti terek sorozatát hoztuk létre, mely sokrétűséget és funkcionális gazdagságot biztosít az épületek előterében és kommunikál a belső terekkel.

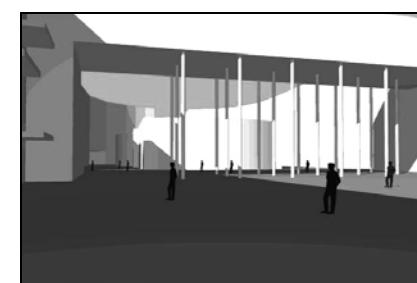
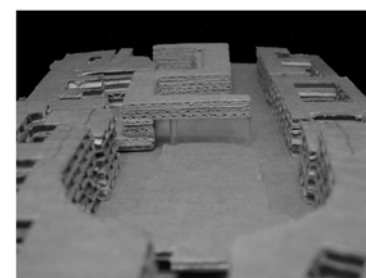
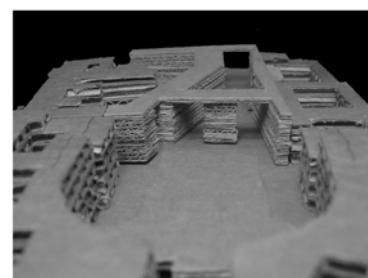
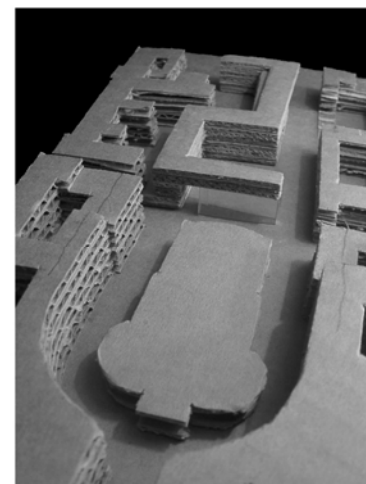
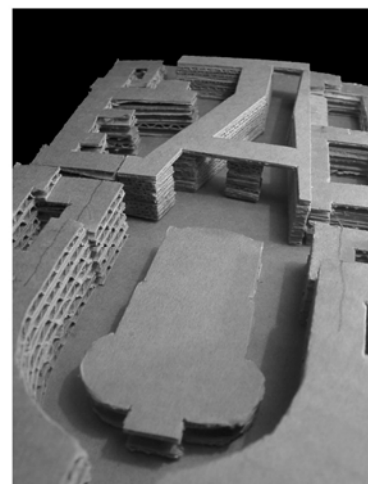
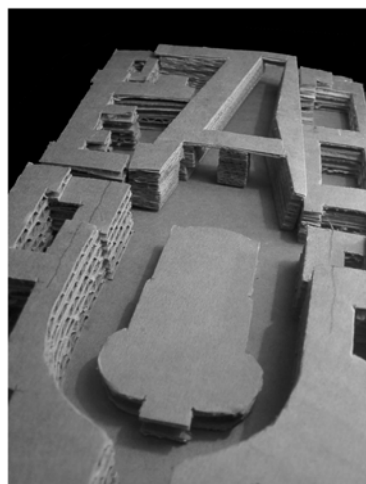
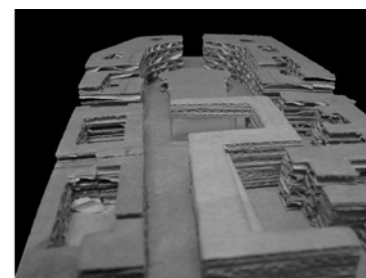
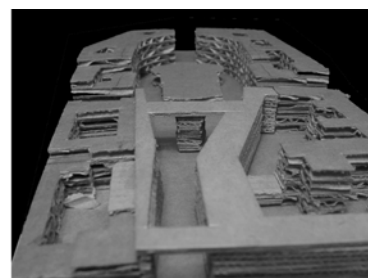
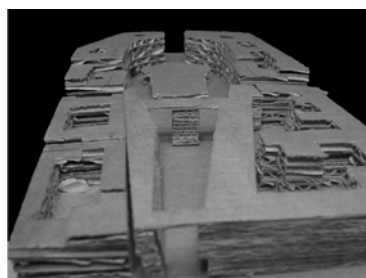
A CORVIN SÉTÁNY KAPUJA TERVPÁLYÁZAT, BUDAPEST, JÓZSEFVÁROS

Mielőtt rátérnék a Mestermű részletes elemzésére és bemutatására, ki kell térnem a „Corvin-Szigony Sétány Kapuja” néven megrendezett ÉME Mesteriskola meghívásos tervpályázatra.³⁸ A Futó utcai épület tervezése a tervpályázat megrendezésekor már folyamatban volt, ilyen értelemben direkt kapcsolat a két építészeti terv között nincs, mégis a tervpályázati helyszín közelsége és az abban megfogalmazott gondolatok azt kívánják, hogy röviden bemutassam őket.

A tervpályázati kiírás szerint a már szabályozási tervben foglalt és rögzített Corvin-Szigony projekt (mai nevén Corvin Sétány) mozi felőli végének építészeti megfogalmazása volt a feladat. A térbeli viszonyok sok problémát rejtettek magukban, hiszen a Corvin mozi körül megépített geometrikus térforma mindenképpen valamiféle befejezést kívánt, a szabályozási terv pedig - részben a telekadottságokból fakadó szituáció révén – a környező épületek léptékéhez mérten viszonylag keskeny

A tervezési terület szabályozási terve

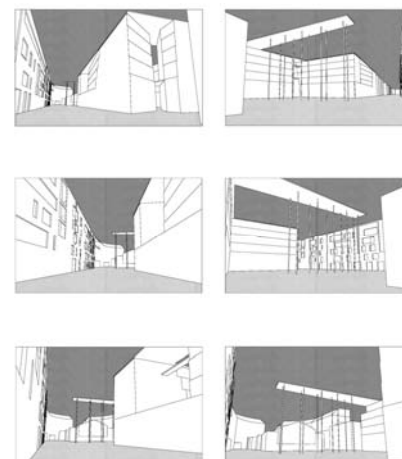
³⁸Terv: Fonyódi Mariann, Klobusovszki Péter, Szabó Árpád, Tomay Tamás: A Corvin Sétány Kapuja Tervpályázat, Budapest, Józsefváros; ÉME Mesteriskola, XVII. ciklus, I. díj; 2002

(18m széles) közterületi sávot jelölt ki a Kisfaludy, Üllői, Vajdahunyad, Práter utcák által határolt első tömbben.

Tervpályázati tervünk hasonló elvek alapján építkezett, mint a már korábban bemutatott debreceni terv. Alapkonceptiója egy olyan térforma - tértömeg - megalkotása volt, mely amellet, hogy szervezi a körülötte lévő funkciókat, befejezi a sétány és a Corvin-köz tereit és egyben össze is köti azokat.

Különösen összetette tette a feladatot az, hogy a Corvin-köz befejezetlen térkompozíciójában a mozi épülete a hátsó homlokzatát fordítja a megvalósulás alatt lévő Corvin-sétány felé, és a Kisfaludy utca meglévő, de csökkentetett forgalmát forgalomtechnikai okok miatt hosszabb távon is meg kellett tartani.

A köztér szervező elemeként elhelyeztünk egy olyan oszlopsort, mely a teret térérzet szempontjából további kisebb elemekre osztja, de vizuálisan nem választja szét. A mozi hátsó homlokzata így a sétány felől érkeve nem tárulkozik fel, hiszen a homlokzat egy másodrendű viszonyba kerül az oszlopsorhoz képest. Ugyanakkor a Kisfaludy utcán közlekedve ez a térbeli elem újradefiniálja az utca vonalát, miközben erős vizuális kapcsolatot is létesít a sétány induló szakaszával.

A tér északi oldalán kialakított beépítés, mely a sétányt is szegélyezi, az utca szintjén zárt térfalat alkot, lehetővé téve a térrel kommunikáló funkciók elhelyezését. A felsőbb szinteken a funkciókból (lakások, irodák) adódóan az épületek megszakadnak, fellazulnak a jól tájolhatóság érdekében. A sétány induló, déli, tűzfalakkal szegélyezett térfalán a meglévő zárt épületek megnyitására is javaslatot tettünk, hiszen a tér használhatósága szempontjából az azzal való kommunikáció elengedhetetlen.

A városszövethöz való kapcsolódás nem feltétlenül a meglévő térformák szigorú folytatása, hanem téralakítást, térformálást is jelenthet. Könnyen olvasható, zárt térkompozíció révén olyan önmagában értelmezhető térbeli szituációt hoztunk létre, mely a térbeli használatot az áttekinthetőség által segíti. Úgy hoztunk létre egy, a funkcionális komplexitást erősítő téri helyzetet, hogy közben a formai összetettséget igyekeztünk elkerülni.

5. FEJEZET - ÉPÍTÉSZELET ÉS VÁROSÉPÍTÉSZELET HATÁRÁN II. – TÉZISEK ÉS GONDOLATOK

Értekezésemben azt a kérdést igyekszem taglalni, hogy a külső és belső terek, és az azokban megjelenő funkciók milyen módon határolódhatnak el egymástól a különböző építészeti szituációkban, és hogy ezeknek a helyzeteknek milyen szerepe lehet az épületek használatában, azok értelmezésében.

KONTEXTUS

Az európai kultúrákban a városi térszituációk kezelésében – és most itt a hagyományos terminológia szerint építészeti és városépítészeti szituációkat értek – megkerülhetetlen a kontextus értelmezése és újraértelmezése. Kultúránk történelmi szemléletéből adódóan hiszünk abban, hogy az előzmények determinálják és meg is határozzák a viselkedésünket. Bármit is építünk, bármilyen épített vagy természeti környezetben, a környezet megértése és az ahhoz való **viszonyulás** az építészeti tervezés egyik alapvető mozzanata.

A kontextushoz való igazodás nem azért fontos, mert az építés helyes módja a történelmi hagyományok folytatása, hanem mert ezek olyan mintákkal szolgálhatnak, melyek megértése elengedhetetlen. Az áthagyományozott struktúra, a meglévő formák jelentései, a hely történetével és szellemével kapcsolatos dokumentumok feltárása a tervezés fontos mozzanata. A viszonyulás mind morfológiai, mind tipológiai értelemben egy adott kontextus újrafogalmazását, átértelmezését is jelentheti, de semmiképpen sem nosztalgiát. A hagyományhoz, meglévőhöz való viszonyulás így nem akadály a nyitottságnak és a kísérletezésnek.

A bregenzi Kunsthaus, a londoni Economist székház nem a hely külsődleges jegyekkel megfogható tulajdonságait rekonstruálja, hanem viszonyul a környezetéhez, megérti és folytatja azt.

TÉZIS 1: A kontextushoz való viszonyulás nem a meglévő beépítés feltétlen folytatását jelenti, hanem lépték, térarány, térhasználat, funkció, anyaghasználat és kulturális jelentés komplex rendszerének megértését és folytatását, melyben az egyes elemek egyensúlya csak gondos mérlegelés, a hely tulajdonságainak, a hely szellemének megértése révén határozható meg.

VÁROSI ÉS ÉPÍTÉSZELETI TÉRRENDSZEREK, TÉRBELI HIERARCHIÁK

A városi térhasználat egyik legfontosabb tulajdonsága, hogy a belakható és használható terek rendszerét a köztereken, közterületeken kívül egyéb közhasználatú terek, tércsoportok is alkotják. Elég, ha csak Giambattista Nolli híres Róma várostérképére³⁹ gondolunk, rögtön felvázolódik előttünk az a labirintusszerűen összetett kép, mely ezeket a tereket jellemzi.

A kép azonban – azt gondolom – az ott ábrázoltnál kicsit összetettebb. Azok a félpublikus terek, melyek ennek a térrendszernek a részét képezik, félprivát, majd privát terekben folytatódnak, és ezekkel kiegészülve hozzák létre azokat a térrétegeket, melyek az egyes csoportok használati zónájává válnak.

A városi térhasználat jellemzője, hogy a privát terekből indulva olyan mozgásokat végzünk, melyek révén félprivát, félpublikus, majd publikus terek sorozatán haladunk keresztül, és az egyes csoportok használati zónái más-más értelmet nyernek. Minden egyes zónának megvan a szerepe ebben a rendszerben.

³⁹ Giambattista Nolli: La nuova topografia di Roma (Róma új topográfiai térképe), 1748; a térkép részleteit lásd az első oldalon, valamint a fenti ábrán

⁴⁰ Szentkirályi Zoltán ezt a jelenséget nevezi *relatív diszkrét terek folyamatos áramlásának*

TÉZIS 2: Egy jól felépített építészeti térsor - csakúgy, mint egy komplex városi térrendszer - rendelkezik azzal a tulajdonsággal, hogy térhasználati fokozatok hierarchikus sorozatából épül fel.

Az építészeti és városépítészeti térrendszerek térhasználati szempontból hasonlóan működnek. A két szakterület azonos módon építkezik, mindkettő az emberi mozgások, érintkezések és tevékenységek kereteit definiálja, így merev szétválasztásuk nem indokolt.

A térrendszerek mindig elemekből, önálló terekből állnak. Az egyes tereknek önmagukban értelmezhetőeknek kell lenniük, hiszen a térhasználatok különbözősége csak így tud érvényesülni. Fontos, hogy ezek a terek definiálódjanak, de legalább ugyanolyan fontos a megfelelő kapcsolódásuk, kapcsolataik rendszere.⁴⁰

A publikus, félpublikus, félprivát, privát terek sorozata révén létrejövő együttes fokozatosan más helyzetbe helyezi a használót; sokféle értelmezést és használati lehetőséget nyújt, ugyanakkor lehetővé teszi a kapcsolódásokat, a kiegészíthetőséget is.

TÉZIS 3: Építészet és városépítészet akkor működik jól, ha az általuk létrehozott térrendszerek, térbeli hierarchikus rendek, térstruktúrák és közlekedési rendszerek természetes módon összekapcsolódhatnak; ha egymást folytatni, kiegészíteni tudják.

Az építészeti, városépítészeti térsorok igazi értelmüket a felfűzés, az összekapcsolódás révén érik el, amivel egy magasabbrendű minőséget hoznak létre, új szerepet kapnak.

Egy nyaklánc vagy egy gyöngysor szépsége nem csak az egyes elemek megmunkáltságán múlik, hanem legalább olyan fontos a lánc, a felfűzés arányossága. Az egyes elemeknek önmagukban is értelmezhetőeknek kell lenniük, a lényeg azonban az egymásmellettségükben rejlik.

TEREK KAPCSOLATAI

A terek összekapcsolódása új helyzeteket teremt; új értelmezések lehetőségét, sokszínűséget hozva létre. Két tér kapcsolata új térbeli és funkcionális minőséget teremt, mely megsokszorozza a térhasználat módját. A szakirodalom ezt átmeneti tereknek, áthatásnak, transzparenciának vagy a terek áramlásának is nevezi.

TÉZIS 4: Külső és belső, tér és épület, városépítészet és építészet viszonya mindig a kettő kapcsolatából jön létre. Ezeket a kapcsolati tereket, a belőlük adódó tulajdonságok megformálásával tudatosan alakítani, formálni kell, hiszen általuk új términőségek jönnek létre.

Ezeknek a helyzeteknek a tervezése komplex szemléletet igényel, az értelmezhetőség sokszínűségének, akár az ellentmondásosságának is teret engedve.

A debreceni többfunkciós épület tervének térkapcsolati rendszere tudatosan alakítja a külső és belső, az épület és a köztér határát. Azt vizsgálja, mi jöhet létre egy ilyen átmeneti térszituációban. Az eredmény olyan új térszituáció, mely sokféleképpen értelmezhető, belakható. A bizonytalanból új minőséget hoz létre.

A TEREK ÉRZÉKELÉSE

A térérzékelésünk nem csak ahhoz kötődik, hogy mit látunk egy adott helyzetben, hanem ahhoz is, hogy az adott térben milyen tevékenységet tudunk végezni, milyen módon tudunk a térben mozogni, a teret hogyan tudjuk tevékenységeink során belakni. Mind a városi, mind az építészeti térrendszerek egyik fontos sajátossága, hogy teljességükben az időbeli-térbeli mozgások révén tárhatóak fel. Megértésükhöz, működésük megismeréséhez a térbeli mozgás elengedhetetlen.⁴¹

TÉZIS 5: Az építészeti/városépítészeti terek tervezésének egyik alapvető mozzanata a térsorok, térkapcsolatok tervezése, mely nem a statikus vizualitásra épül, hanem térbeli látványok sorozatából bontja ki az elérni kívánt hatást.

TÉRRENDSZEREK ÉS FUNKCIÓ VISZONYA

Egy adott térbeli, időbeli, kulturális kontextus mindig teljesen új helyzetet teremt, ami az épület használatára, a hozzá kapcsolódó térhasználati zónákra, és ezen keresztül a funkcióra is kihatással van.

A funkció, legyen az középület vagy lakóépület, mindig mást és mást jelent, minden esetben a kontextus függvényében átértelmezendő. Mást jelent a lakófunkció egy mezőgazdasági településen, egy nagyvárosi környezetben, vagy éppen a budapesti Rózsadombon. Ennek megfelelően más és más térhasználati zónák kapcsolódnak hozzá.

A funkció értelmezése azt jelenti, hogy a kontextusnak megfelelően ki kell egészíteni azokkal a térhasználati zónákkal, melyek akár funkcionális igényekből akár a közösséghez való kapcsolódás igényeiből fakadnak. Peter Zumthor múzeumépülete a kulturális kontextusban betöltött szerepét tekintve elválaszthatatlan az előtte kialakuló tértől, mint ahogy a debreceni épület is egészen más lenne az előtte lévő köztér nélkül.

TÉZIS 6: Az épület szigorúan funkcionális értelemben vett tereit mindig olyan térbeli keretek közé kell helyezni, melyek megengedik a funkciók kontextushoz való igazítását és sokrétű használatát. Olyan térbeli keret kell létrehozni, melyben a kapcsolódás és a funkcionális átmenetek lehetségesek.

Ezek a térbeli keretek jellemzően a félpublikus, félprivát terek térrétegeibe esnek és valamilyen módon kapcsolatot létesítenek a kontextussal akár térhasználati, akár kulturális szempontból. Ezek azok a terek, amiken áthaladva felkészülhetek az új funkció befogadására, új viselkedésformát vehetnek fel. Ilyen tér a középületek előcsarnoka és közlekedési rendszere az előttük lévő publikus köztérrel. Ilyen tér egy mezőgazdasági használatú telken álló épület előkertje és tornáca, de ilyen tér egy lakóépület függőfolyója vagy lépcsőháza, esetleg közös kertje is. Ezek azok a terek, melyek a hierarchikus térsorokban a kapcsolatokat létrehozzák privát és publikus terek térhasználati szélsőségei között.

FESZÜLTSGGEL MEGTÖLTÖTT TEREK

⁴¹ Ennek a gondolatsornak az alapja a huszadik században E.T. Hall korábban idézett művéből származik, bár több építészettörténeti korban is nagy jelentőséget tulajdonítanak a térbeli mozgásoknak (gondoljunk csak Bernini vagy Borromini barokk munkáira). A modern hagyomány a szemléletet a háttérbe szorította, így aktualitása miatt fontos külön kiemelni.

Az építészeti tervezés sajátossága az, hogy az általunk létrehozott terek nem önmagukért fontosak. Csak akkor töltik be céljukat, ha az emberi tevékenységek megtalálják benne a helyüket.

Amikor építészeti/városépítészeti térkapcsolatokat, térsorokat fogalmazzunk meg, tudatosan kell felvállalnunk a komplexitást, a többértelműséget, ami a használat sokszínűségének enged teret. Ezek a terek szívnak, sodornak s marasztalnak is egyben. Az ilyen terekben megjelenő összetettség olyan feszültségeket kelt, melyek nem hogy elbizonytalanítanak, hanem éppen ellenkezőleg: felhívják a figyelmet a minket körülvevő térbeli világra. Ennek hatására felfigyelünk környezetünk jelenlétére, kapcsolatba, kölcsönhatásba kerülünk vele, és akár tudatosan, akár öntudatlanul elkezdjük belakni, használni azt.

A tudatosan alakított térsorok saját tulajdonságaik révén válnak a jól működő térhasználat zálogává.

6. FEJEZET – A MESTERMUNKA BEMUTATÁSA

TÖBBLAKÁSOS LAKÓÉPÜLET, BUDAPEST, JÓZSEFVÁROS, FUTÓ UTCA 12-14.⁴²

A HELYSZÍN – JÓZSEFVÁROS, FUTÓ UTCA

A XVIII. század második felétől kezdődően a pesti lakosságszám növekedésével párhuzamosan elkezdődött az akkori Pest területi fejlődése is. Ekkor kezdett kialakulni a mai Józsefváros, ahol a korábbi városfalhoz közelebb eső területeken főleg arisztokrata birtokok helyezkedtek el. Józsefváros külsőbb fekvésű részein, a Baross utca (egykor Kőbányai út) és a mai Horváth Mihály tér körül sajátos falusias „szuburbia” is növekedésnek indult, a belülről kifelé növekvő folytonos várostesttől elszakadva. Itt nagyobb majorságok működtek, melyeket a tőlük északra fekvő szántókkal együtt parcellázták fel tulajdonosaik a mai Népszínház utca vonaláig. Ekkor még szabályozási, rendezési tervek nélkül mindenütt a mezőgazdasági használatú telkek osztódnak tovább. A mellékutcák a kertekhez, szántókhoz vezető dűlőutakhoz csatlakozva, a földek mezsgyéi mentén alakulnak ki.

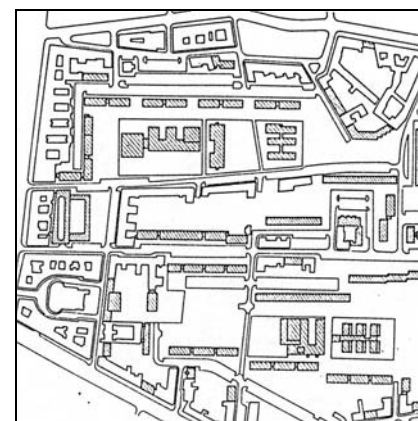
A XIX. század második felében az egész városra jellemző építési láz eredményeképpen a zártudvaros bérházak kezdik benépesíteni Budapest nagy részét, míg az építő magántőke által kevésbé preferált helyeken (pl. Józsefváros Nagykörúton kívüli részein) a legkorábbi, földszintes házak egy jó része megmarad. A beépítés lazább, de rendkívül heterogén marad, és itt a leggyengébb a lakások minősége.

Józsefváros külső részének nagy változatossága és rossz minőségű lakásállománya alapvető szerepet játszott később, amikor egyes belső területek átépítésének elképzelései megfogalmazódtak. Az első elképzelések már a két háború között megszülettek, majd a második világháború után és a 70-es években a terület a nagy építési akciók célterülete volt. Ez az oka, hogy napjaink egyik legnagyobb városrehabilitációs akcióterülete a tervezési terület közelében fekszik.

Budapest 1970-es általános rendezési tervében önálló program született az elavultnak ítélt belső városrészek lakóterületeinek bontásos átépítésére. Az „átépítendő” kategóriába igen nagy kiterjedésű városrészek sorolódtak, többek között a Józsefváros Nagykörúton kívüli részei is. Az elavultnak ítélt állomány bontásának fő nehézségét a bontások miatt pótlandó lakásszámvesztés, az ún. „szanálási százalék”⁴³ magas volta okozta. A belső városrészekben hamar kiderült, hogy a viszonylag lazábban beépült Nagykörúton kívüli területeken sem reális az elképzelés. Míg a korábbi peremtelepüléseken a központok úgyszólván mindegyike a terv szerint átépült, belül csak a Józsefvárosban, a Tömő-, Práter-, Baross- és Szigony utcák környezetében, indult el a bontás és az építés.

Józsefváros 1838-ban a mai Horváth Mihály tér körüli területek beépítésével

Józsefváros „rehabilitációs” terve az 1970-es évekből, a javaslat nem csak a meglévő épületállományt, hanem a történelmi utcahálózatot is felszámolta volna

⁴² Az épület részletes adatait lásd a mellékletekben

⁴³ A bontandó lakásszámnak az építendőhöz viszonyított aránya

⁴⁴ A Kerület történeti forrása: Locsmándi Gábor, Phd.: Budapest Városépítés Története, egyetemi jegyzet

⁴⁵ A FIABCI Magyar tagozatának nívódíj pályázatán az ingatlanfejlesztés az Ingatlan és Befektetés szakfolyóirat különdíját kapta 2006-ban

A konkrét kísérletek kudarcai ellenére a nagyléptékű tervezőmunka tovább folyt, miközben az elrendelt változtatási tilalom eredményeképpen az egyébként sem túl jó lakásállomány minősége folyamatosan romlott. 1986-ra készült el egy újabb anyag „*Budapest belső területeinek rehabilitációs koncepciója*” címmel, mely közel 400 lakótömb felújítását tűzte ki célul, de a korábbiakhoz hasonlóan nem tartalmazott részletesebb finanszírozás- és társadalompolitikai elképzeléseket.

A Józsefváros Nagykörúton kívüli részeiben egy erősen érték- és hagyományörző rendezési koncepció került elfogadásra 1989-ben, és csak 1997-ben alakult meg az önkormányzati tulajdonú kerületi rehabilitációs társaság (RÉV8 Rt.).⁴⁴

A RÉV 8 Rt. szakmai irányítása mellett, a Józsefvárosi rehabilitációs elképzelések keretében indult meg 1998-ben a Futó utca Horváth Mihály tér és Práter utca közé eső szakasza mentén húzódó terület teljes rehabilitációja. A Rehabilitációs Stratégia alapján először önkormányzati lakóházak kerültek felújításra (Futó u. 13., Nap u. 29.), és - részben a szomszédban beinduló Corvin-Szigony Projekt hatására - az üres telkek folyamatosan beépítésre kerültek. Ekkor kezdődött a több összefüggő telekből álló terület (Futó utca 8-22.) beépítésének előkészítése az OTP Ingatlan Rt. mint beruházó bevonásával. A területet és a beruházást a RÉV8 Rt. készítette elő. A program a későbbiekben az Európai Unió Phare program keretében „Futó utcai Partnerségi Program” néven folytatódott és a közterületek teljes megújításáig vezetett.⁴⁵

ELŐZMÉNYEK – KÖZÖS BEÉPÍTÉSI TERV EGY TELEKCSOPORTRA

Az 1998-ban született Rehabilitációs Konceptió elemzései szerint a terület legfontosabb értékeit a meglévő szerkezeti típusú elemek képviselték (a városszerkezet és a struktúrát alkotó útvonalak: Baross utca, Horváth Mihály tér, Futó utca), míg az épületállomány – a hiányos és vegyes voltából adódóan - gyengébb képet mutatott.

A terület beruházója – egy korábbi, nagyobb területet felölelő beépítési tanulmányterv elkészítése után - 2001. novemberében bízta meg a RÉV 8 Rt.-t a Futó utca 8-22 alatti nyolc telekre vonatkozó beépítési terv elkészítésével. A beépítési terv célja az volt, hogy tisztázza a telkek egy koncepcióval történő beépítésének lehetőségeit és előnyeit. A 4 x 2-2 összevonandó telekre az épületek vázlatterveit, illetve a beépítési terveket a RÉV8 Rt koordinálásával négy építésziroda készítette.⁴⁶

A tervezési programot a megbízó biztosította, amelyben a területre jellemzően kis- és közepes méretű lakások elhelyezését javasolta. Az épületek közterületekkel találkozó utcafrontján üzletek kerültek kialakításra.

A tanulmányterv és a beépítési terv feladata volt tisztázni a négy telek beépítésének lehetőségeit, az építhető lakásszámot, feltárási módot, szintszámokat, egyéb mutatókat.

A területre érvényes szabályozási tervet szintén a Rév 8. Rt. készítette, melynek legfontosabb döntéseit (épületek utcavonaltól való visszahúzása, előkert kialakítása, Futó utca, Nap utca sarkán közterület kialakítása) a beépítési tanulmányterv elkészítése előtt meghozta, de a jóváhagyandó munkarészét – szabályozási előírásait – a beépítési tanulmányterv után pontosította és véglegesítette.

A RÉV 8. Rt. által a területre javasolt beépítési elvek tudatosan igyekeznek a hagyományos városi utcás beépítési formát újrafogalmazni, hiszen ez integrálni tudja a felújítandó lakóházakat is. Az utcák beépítési szélességének növelésével - a terület beépítési sűrűségének csökkentése mellett - a közterületek érdemi minőségét is növelni tudja. Ugyanakkor a tömb telkeinek párosával történő összevonásával igyekszik biztosítani a hagyományos, városra jellemző építészeti változatosságot.⁴⁷

A közös beépítési terv alapkoncepciója szerint az épületek az utcavonal és a Futó utca, Nap utca sarkán kialakított közterület felé egy 7 szint magas, zárt térfalat alkotnak, mely a Futó utca 8-10 és 12-14 számú házaknál egy 22 méter széles, belső udvarokkal tagolt épületszárnyból, míg a másik két épületnél egy 15 m széles épületszárnyból áll. A telkek mélységi mérete ugyanakkor a Futó utca 8-10, 12-14 és 16-18 sz. telkeknél megengedte egy alacsonyabb hátsókerti épületszárny kialakítását is. A telkek belső udvari részén közös koncepció alapján kialakított egységes zöldfelület veszi körül az épületeket.

Az épületek utcai homlokzatát - vagyis a közös utcai térfalat - az utcai térarányok alapján kialakított, egységes léptékű homlokzat és a rendezési tervben is szereplő, egységes téglaburkolatú lábazat adja. Ezen felül az egyes épületek más-más homlokzatképzési szabályok alapján alakítják utcai homlokzatukat, létrehozva azt az utcai ritmust, mely a természetesen nőtt utcai beépítések sajátja.

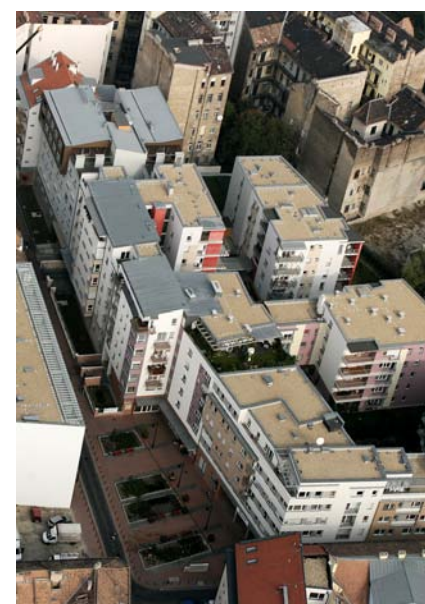
A tervezési terület 2000-ben

Beépítési javaslat – 2001. március
építész: Zoboki Gábor

⁴⁶ A részt vevő építészirodák: Rév8 Rt.; Zoboki, Demeter és Társaik Építésziroda Kft., Lenzsér és Társa Kft, 3h Építésziroda Kft

⁴⁷ A témáról részletesen lásd Alföldi György építész DLA értekezését:

Közös beépítési terv a teleksoportra ~ 1:750

A FUTÓ UTCA 12-14. SZÁM ALATTI ÉPÜLET - BEÉPÍTÉS, TELEPÍTÉS, TÖMEGALKÉPZÉS, TÉRBELI ÉS KÖZLEKEDÉSI RENDSZEREK

A beépítést a telek viszonylag keskeny és mély geometriája, illetve a négy telekre készített, egységes beépítési terv határozta meg.

Az épület az utcavonalon a szomszédos épületek utcavonalához illeszkedően, zárt sorúan épült be, 5-m-es, növényzettel telepített előkerttel. Ez a beépítési mód jellemzi a szomszédos Futó utca 8-10. tervezett épületét, illetve a másik szomszédos épület (Futó utca 16-18) csatlakozó részét is, míg a telek keleti oldalán a hátsó épületrész a Futó utca 8-10 alatti épületrészhez csatlakozóan került elhelyezésre.

Az épület utcai szárnyának kialakítását és közlekedőrendszerét a leggazdaságosabb kialakítás, a közlekedőrendszerekre legracionálisabban felfűzhető lakásegységek jellemzik. Az utcai épületszárny 22 m-es mélysége 4+2 fogatos rendszer szerint épült be. A lépcsőház zárt teréből négy lakóegység, míg az onnan nyíló, külső folyosóról újabb két lakás nyílik.

Az utcai fronton lévő 8 méteres épületraktus zárt falat képez az utca felé, és szintenként 4, illetve a tetősíkon 2 lakásegységet tartalmaz. Az épületszárny udvar felé eső 8-m-es traktusa szintenként 2 – 2 egységet tartalmaz, de már csak a Futó utca 8-10 sz. alatti szomszédhoz csatlakozik, dél felé felnyílik, és nem csatlakozik zártan a Futó utca 16-18 épülethez. Ezzel a lakások nagy része ideális tájolást kaphat az utcai zárt sorú beépítés megtartása mellett.

A két lakótraktus közötti belső, 6 méter széles közlekedősáv az épület függőleges közlekedőrendszerét tartalmazza, ami a több szintet átfogó légudvarával és nagy felületű nyitásaival a beépítést oldani, lazítani képes.

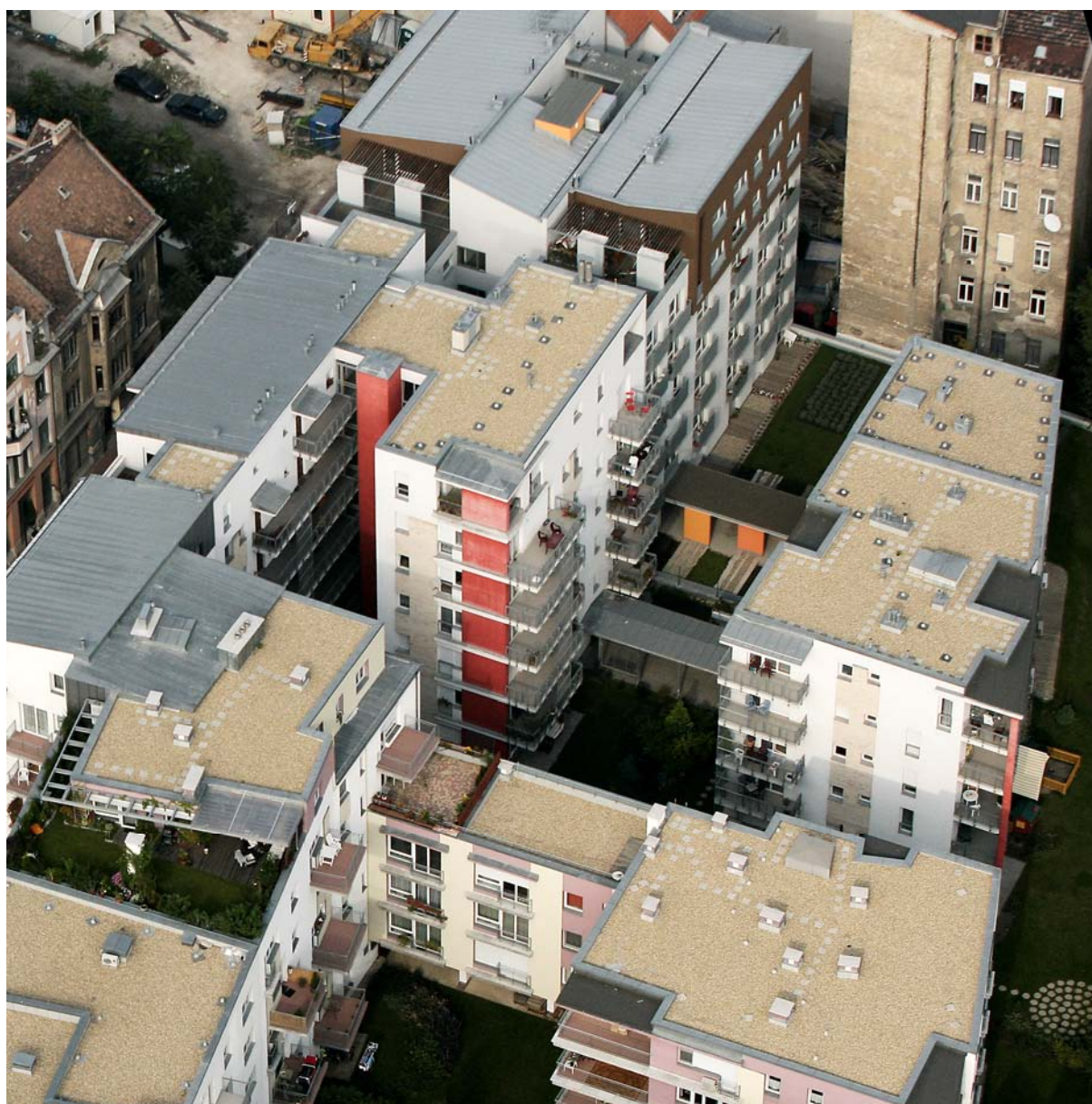

Földszinti alaprajz ~1:400

Az épületszárny magasságát a szabályozási tervben előírt utcai légtérarány, az építménymagasság, illetve a szomszédos épületekkel való egységes kezelés határozta meg. Az utca szintjétől fél szinttel emelt földszinti padlóvonal felett 7 lakószint kialakítására volt lehetőség. A hetedik lakószint már oldottabb kialakítású, tetőteraszokkal, ferde síkú tetővel. Az épületszárnyban összesen 38 lakás került elhelyezésre.

Az utcai szárny mögött fennmaradó telekméret megengedte az udvari épületszárny kialakítását. Ennek méretét a szomszédos épülettől tartandó kötelező tűztávolságok, a hátsókertre előírt szabályozás, illetve a lakások közötti átlátások határolták be. Így itt egy ötszintes lakószárny került kialakításra kétfogatos elrendezésben, összesen 10 lakóegységgel.

A két épületrészt a földszinten egymással fedett/nyitott átjáróval kötöttük össze. A pincszinten kialakított gépjárműtároló mindkét épületrész alá benyúlik, így tulajdonképpen egyetlen épületről beszélhetünk, két jól elkülöníthető szárnyal.

Az épület alatt egy szint pince készült, fél szinttel süllyesztve a terepszint alá. A pince telken történő pozicionálásánál szempont volt a leggazdaságosabb parkoló-rendszer kialakítása, az ideális közlekedési kapcsolat a felső lakószárnyakkal, és nem utolsósorban az, hogy a lakószárnyak mellett a lehető legmélyebben tudjon az intenzív zöldfelület a lakások közé nyúlni. A parkolószinten 26 db személygépkocsi elhelyezésére van lehetőség.

A földszinti lakások kertkapcsolatának biztosítása érdekében a telek lakószárnyak közötti területe a lakások padlószintjének magasságáig feltöltött.

Utcai és hátsókerti épületrész déli homlokzata

LAKÓHÁZ A JÓZSEFVÁROSBAN – A RENDELTETÉSI EGYSÉGEK ALAPRAJZI KIALAKÍTÁSA

Az épület funkcióját tekintve lakóépület.

A beruházói program ingatlanpiaci döntések alapján tartalmazta a tervezendő lakások alapterületi összetételét. A lakásoknak 15%-ban 35 m²-es, 40%-ban 50 m²-es, 35%-ban 60 m²-es és 10%-ban 70 m²-es - vagy annál nagyobb - nettó alapterületűeknek kellett lenniük. A beruházói kérés szerint a lakásokhoz lehetőség szerint erkélynek, vagy terasznak kellett tartoznia. A gépkocsik elhelyezését 50%-ban telken belül, mélyparkolókból kellett megoldani.

A funkció meghatározásánál, illetve az épületek funkcionális alaprajzi kialakításánál nem hagyhattuk figyelmen kívül, hogy az épület egy jelenleg nem túl magas presztízsű területen található. A területen a beépítés előtt nem volt olyan helyi érték, vagy legalábbis korlátozott mértékű, mely befolyásolhatta volna az épületek presztízsét, és ezen valószínűleg a kétutcányira megvalósuló Corvin-sétány sem fog változtatni. Így az épületben nem feltétlenül homogén társadalmi rétegek számára kellett megfizethető, mai igényeknek megfelelő, korszerű lakásokat kialakítani.

A fentiekből adódóan fontos volt, hogy olyan lakásalaprajzok jöjjenek létre, melyek akár különböző kulturális és szociális helyzetű lakók eltérő és időben változó lakáshasználatát is teljesíteni tudják. A legfontosabb a jól használható lakások kialakítása volt, azok jó benapozottsága, jól tájolhatósága és kompakt térszervezése. Ez utóbbi tulajdonságok, akár a tulajdonosi szerkezet megváltozása mellett is biztosítják a jól használhatóságot, a piaci érték fenntarthatóságát.

Az épület tömegalakítása és közlekedési rendszere révén, viszonylag sűrű beépítés mellett is tudta biztosítani azt, hogy az épületben kialakított lakások kivétel nélkül keresztirányban átszellőztethetők, illetve a lakások nagy része két irányban is jól tájolható. Az utcai épületszárny két épületraktusra való bontása révén a középső közlekedősáv felé konyha és kiszolgáló helyiség ablakok is nyithatók, míg a hátsókerti épületszárny teljes értékűen három irányban tájolható. Ez önmagában is lehetővé teszi a viszonylag kiegyensúlyozottan elhelyezhető homlokzati megnyitások mellett a kompakt lakásalaprajzok kialakítását.

Általános emelet alaprajza ~1:400

Az épületben lévő lakások mindegyike felvonóval megközelíthető. A közepes és nagyobb lakások mindig rendelkeznek önálló helyiségben kialakított konyhával és legalább egy, a nappaltól független hálószobával. Az egyszobás lakások konyhái önállóan szellőztethetőek (saját ablakuk van). Az udvari oldalon minden lakás legalább egy nagyméretű erkéllyel vagy kerti terasszal is rendelkezik.

Az épületcsoport - a beépítés kialakításával - nagy egybefüggő zöldterületet hoz létre, melyen az észak-déli irányú, összefüggő szabad terek lehetővé teszik a kert jó benapozhatóságát, és így a védett belső szituációban a meglévő környezetet felértékelik. Az épületrészek alaprajzi kialakítása erre szerveződik, a lakások - erkélyeik, teraszaik révén - erre a jól megvilágított kerti térhelyzetre nyitnak.

HOMLOKZATKÉPZÉSEK, TAGOLÁSOK

Az épület az utca felé zárt, viszonylag tömör térfalat alkot, hiszen a Futó utca a rendezési tervben előírt 5 m előkerttel együtt is csak 13,5 m széles. Az átlátások elkerülésére miatt a Futó utca felé néző homlokzatfelület törekszik a zártságra. Csak a bejárati helyzetben illetve a középrizalit kiugrásának saroksituációiban nyílik fel, megnyitásokat képezve az utca hosszirányában.

A belső udvarok felé az épület a tájolásából, tömegformájából és közlekedési rendszerének alapelveiből fakadóan lényegesen jobban kinyílik, kitarulkozik. A homlokzatokat itt már jobban tagolják az erkélyek, franciaerkély sávok, függőfolyosók, lépcsőházi bevilágító felületek. A földszinti lakóegységek nyitnak a terepszinten kialakított teraszok felé, míg a felsőbb szinteken a nagyméretű, jól belakható erkélyekre nyílnak a lakások. Az emeleti erkélyeket szintmagas, az erkélykorlátokhoz kapcsolódó lehatárolások védik az átlátásoktól.

ANYAGHASZNÁLAT, RÉSZLETKÉPZÉSEK

Az épület rendeltetéséből és a városi környezetben elfoglalt helyéből adódóan visszafogott és kiegyensúlyozott anyaghasználatra törekszik. Főbb homlokzati anyagait a rendezési tervben szereplő előírások és a megbízó merev kötöttségei határozták meg.⁴⁸

⁴⁸ A rendezési terv előírta az utcafronton az alsó 4,5 m-es lábazati sáv a homlokzat egészéhez képest eltérő kialakítását, illetve a burkolat egészén vagy egyes részein nyerstégla burkolat alkalmazását. Míg a beruházó bizonyos gyártók anyagainak kötelező alkalmazását – pl.: nyílászárók, válaszfalak – már a tervezés idején előírta.

Az épület homlokzati anyagai ennek megfelelően: dörzsölt homlokzati vakolat, érces felületű, gronatózott fagyálló falburkoló téglák, színes, festett falsávok, alumínium és műanyag szerkezetű nyílászárók, illetve tüzhorganyzott acél szerkezetű korlátok, korlátelemelek.

Az utcai oldalon a terepszint alá félszinttel lesüllyesztett parkolószint és a földszint homlokzati téglaburkolata határozza meg az épület homlokzati rendszerét. A zártság, visszafogottság elvének megfelelően itt további anyagok nem jelennek meg, de a homlokzatot az ablakközökben felfutó téglasávok tovább tagolják.

A belső udvarok falait függőleges burkolatsávok tagolják. A liftaknák függőlegesen végigfutó falai, illetve a sarkokat statikai értelemben is „megfogó” vasbeton falsávok vörös színű homlokzatfestést kaptak. Az erkélyeket, függőfolyosókat a már említett fémrácsok fogják függőlegesen egységbe, illetve itt is megjelennek az utcai homlokzaton alkalmazott függőleges, téglaburkolatos falsávok.

Az épület átmeneti tereiben, lépcsőházaiban, függőfolyosóin, a homlokzatokon ismertett anyagok jelennek meg. A lakások belső anyaghasználatát a beruházói igényeknek megfelelően a visszafogottság jellemzi: gres lap kerámia és laminált parketta padlóburkolatok mellett, fehér falak és egyszerű kerámia falburkolatok a jellemzőek.

MESTERMUNKA A TÉZISEK TÜKRÉBEN

A mestermunka egy lakóépület, amely egy telekcsoport beépítési tervének részeként valósult meg. Ahogy egyetlen épület sem kezelhető külön az őt körülvevő kontextustól, ez a lakóépület sem kezelhető külön a beépítési tervtől. Az épület kontextusban betöltött szerepét a beépítési koncepció egy elemeként éri el.

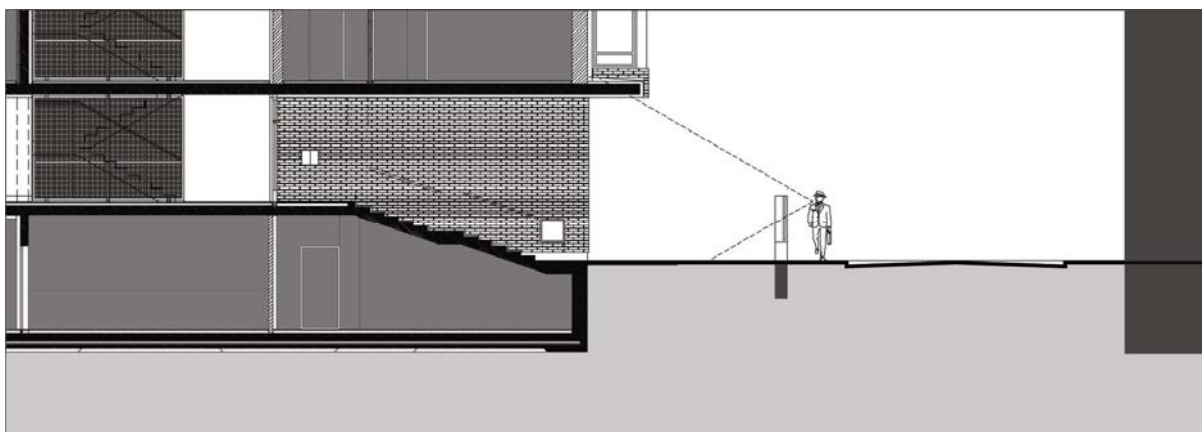
Az épület térbeli és funkcionális rendszere a közös beépítés eredménye. Ez határozza meg a telekcsoport egészén belül a tér- és tömegképzési hangsúlyokat, az épületek feltárásának módját, illetve azokat az összefüggő „beépítetlen területeket”, amely révén a funkciók benapozása és az udvar térbeli tágassága érvényesülni tud. Az utcai épületszárny tagolása a 8–6–8 m-es traktusokkal, az udvari épületszárnyak egységes elhelyezése és az ennek révén kialakuló észak-déli, jól megvilágított, tágas udvarok, mind feltételezik a szomszédos épületek hasonló viselkedését.

A beépítési koncepció funkciója így nem csak annyi, hogy a beruházói döntéshozatal egy előkészítő elemévé válik, hiszen ebben a tervezési fázisban születnek meg a legfontosabb építészeti döntések. A tömb egészére kiterjedő térbeli rendszer olyan pozitív tulajdonságokat tud felmutatni, amely lényegesen több mint az egyes elemek egymásmellettsége, hiszen az együttes minden eleme építészeti értelemben is megfogalmazható előnyöket nyer a beépítési rendszer révén. Bár az egyes lakóépületek közlekedési rendszere külön-külön működik, az épületeket körülvevő egységes „negatív tértömeg” - legyen az az épületek utcavonalán kialakuló köztér és utca, vagy a tömb belsejében létrejövő közös zöldfelület - megformálása biztosítja a beépítés előnyeit.

Ebbe a kontextusba kerül az épület, mely a közös koncepcióból adódó adottságokat bontja le és gondolja tovább.

Az épület zárt térfallal néz az utca felé, folytatja az utca és köztér megkezdett térfal-kialakítását. Az épület - a rendezési tervben előírt „utcaszélesítés” ellenére is - szűk, feszes utcában áll, ezért - a Futó utcában közlekedve - csak erős perspektivikus torzulásban látjuk. Főhomlokzatára nem nyílik olyan rálátás, ahol azt teljes egészében áttekinthetjük, az épület utcában elfoglalt helye nem hozza azt hangsúlyos helyzetbe. A funkcionális igények sem indokolják a homlokzat erősebb tagolását, így az törekszik a zártásra, az elaprózott térbeli plasztika kerülésére. A főhomlokzaton megjelenő egyetlen nagyméretű tömegmozgatás - az utcai lakótraktus két középső lakásának 1,5 m-es kiugratása - a budapesti bérházak egyik jellegzetes tipológiai alapformáját fogalmazza újra.

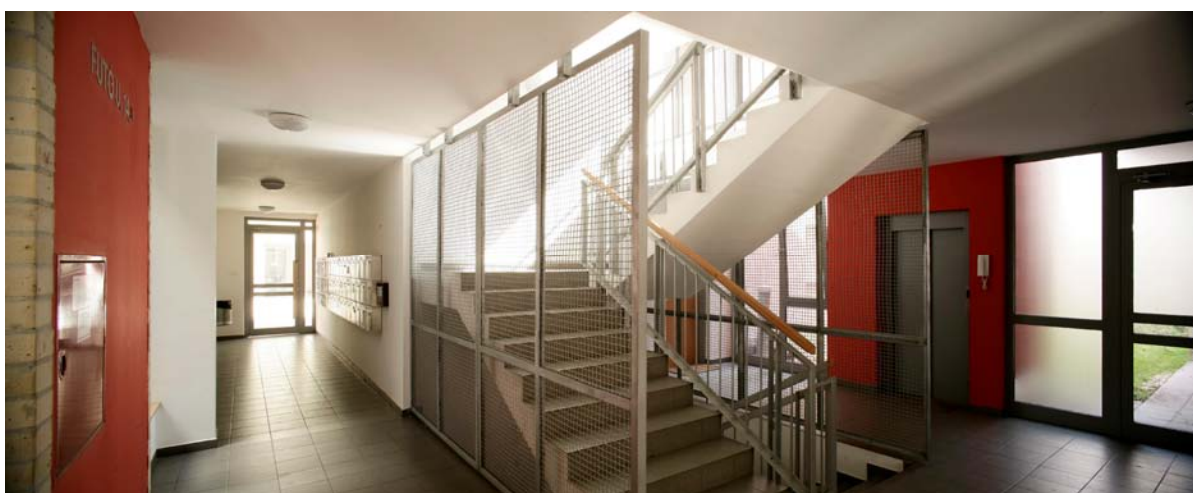
Ahogy haladunk az épület felé, egyre több részlet jelenik meg, miközben az utcai homlokzat egészét már nem látjuk át, azt szemünkkel befogni nem tudjuk. Itt kezd érvényesülni az utcai, téglalburkolatos lábazati sáv és az épület utca felé történő földszinti megnyitása.

A megnyitás a homlokzathoz és az épülettömeghez képest kisméretű, az utca távlatából nem érzékelhető. Amint azonban a feszes térarányú utcában egy vonalba kerülünk vele, a szemlélődő való viszonya olyan lesz, hogy kitölti a látómezőt, és érvényesülni tud az épület belső közlekedőrendszerének utcával kialakuló kapcsolata.

Ez a fedett, külső tér a gépkocsilehajtó és a gyalogos bejárat összekapcsolásából jön létre. Vizuális kapcsolatot létesít az utca és a belső lépcsőház között, fényt visz be a lépcsőházba, a terek között új átmeneti términőséget hoz létre, mely már nem az utca része, hiszen attól elzárt, de még nem is a házé. Fedett nyitottsága révén még védelmet nyújt, de már felkészít az utcai viselkedésformára. Mint egy belvárosi kapualj, átmenetet képez az utca és a lépcsőház között.

A kapun belépve megérkezünk az utcai épületrész lépcsőházába. A lépcsőházi tér a hat méter széles traktusszélességével, a légudvarhoz, az utcához és a kerthez való vizuális kapcsolatával jól átlátható, tágas teresedést hoz létre. Ez a lépcsőház az egész épület egyik legfontosabb funkcionális és térhasználati eleme, mely a közös beépítés során kialakított térbeli struktúra előnyeit használja ki.

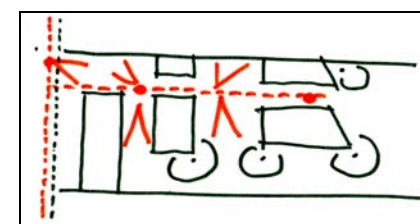
Ebből a térből indul a lakóegységek nagy részét tartalmazó utcai épületszárny lépcsője és felvonója, innen indul a hátsókerti épületszárnyhoz kapcsolódó fedett átjáró, ide érkezik a pincei gépkocsitárolóhoz vezető lépcső, innen indulnak a függőfolyosók és ide kerülnek a postaládák. A térből az átlátások révén rálátni a kerti közös zöldfelületre, de még látni az utcát, hogy éppen ki jön fel a gépkocsilehajtón. A tér, habár funkcionális értelemben csak egy közlekedőfelület, a ház életének szervezőjévé válik, tágassága révén emberi kapcsolatok kialakítására is alkalmas. Áthidalja az utca és a lakás különböző térhasználati módjai közötti különbségeket.

A tér építészeti megformálásában a külső-belső átmenet fogalmazódik meg. A homlokzatképzést meghatározó anyagok jelennek meg a belső térben is: a téglaburkolat, a liftakna belső térbe is beforduló, és a gépészeti aknán is megjelenő színei, a nagy üvegfelületek, valamint a korlátok és a korlátokhoz kapcsolódó tüzihorganyzott acélrácsok.

A hátsókerti épületszárny felé haladva a fedett-nyitott átjáró külső terébe érkezünk. Itt az egész beépítés térbeli rendszere áttekinthetővé válik. Bár az udvarnak csak a telken belüli részei „elérhetőek”, a beépítés közös udvarának tágassága és átlátásai révén egy nagy kertbe érkezünk. Így jutunk el a hátsó épületrész lépcsőházához és itt lehet a kert közös használatú részeit is megközelíteni. Az utcán kezdődő átmeneti térsornak ez az utolsó eleme.

Az épület a beépítéshez illeszkedő, belső hierarchikus rendjével létrehozza azokat az átmeneti térrétegeket, melyek a használat során nyerik el értelmüket. Ezek a terek azok, ahol a ház idős lakói le tudnak ülni beszélgetni, ahol a szomszédal lehet néhány szót váltani vagy ahol meg tudom várni, hogy a zuhogó eső kicsit csendesüljön. Egy olyan térbeli rendszer jön létre, mely térhasználati rendjével a funkcionális igények kielégítésére is komplexen tekint.

Alkalmazkodik a beépítési tervhez, de differenciálja is annak rendszerét. Egy összetett térstruktúra önálló, de szerves részévé válik.

7. FEJEZET – MELLÉKLETEK

*„Ha sok cseresznyepaprikát madzagra
fűzünk, abból lesz a paprikakoszorú.
Ha viszont nem fűzzük fel őket, nem lesz
belőlük koszorú.
Pedig a paprika ugyanannyi, éppoly piros,
éppoly erős. De mégse koszorú.
Csak a madzag tenné? Nem a madzag
teszi. Az a madzag, mint tudjuk, mellékes,
harmadrangú valami. Hát akkor mi?...*

Az élet értelme /részlet/
Örkény István: Egyperces novellák

7/1. FEJEZET - ÖSSZEFOGLALÁS

A DLA értekezés a doktori eljárás jellegének megfelelően összekapcsolódik a felépült, és az eljárás indítási kérelemben a Mestertestület számára bemutatott mesterművel (Többlakásos lakóház; Budapest, VIII. kerület, Futó utca). A DLA értekezés így csak a mesterművel együtt értelmezhető írás, és célja az, hogy a tudományos- és szakirodalom által megalapozott módszerek segítségével mutassa be azokat a tudatos tervezési szempontokat, melyek az épület tervezése során érvényesültek.

Az értekezés további célja az, hogy a tervező építész szemszögéből egy olyan tervezésorientált megközelítést fogalmazzak meg, amely az építészeti döntéshozatal bizonyos problémáinak kezelésében hatékony segítséget nyújt és mely az építészeti tervezés oktatásában is használható.

Az értekezés arra az építészet és városépítészet határán lévő területre koncentrálna, mely meghatározza az épület környezethez való viszonyát, és mely az épület és a környezete közötti átmenetben, illetve ennek építészeti leképezéseiben, tereiben jelenik meg. Az építészeti tervezésnek az a mozzanata foglalkoztat, amely a külső terek épülettel való kapcsolatában érhető tetten és amely az épülettervezésen túlmutat ugyan, de attól nem szakad el. Azt a kérdést feszegetem, hogy a külső és belső terek és a terekben megjelenő funkciók milyen módon határolódhatnak el egymástól a különböző építészeti szituációkban, és hogy ezeknek a helyzeteknek milyen szerepe lehet az épületek használatában, azok értelmezésében.

A téma műszaki, építészettudományi és városépítészeti határterületeket érint, ugyanakkor nem különíthető el a saját építészeti tervezési gyakorlatomtól, az ezek során megfogalmazott, olykor szubjektív és egyedi gondolatoktól sem.

A tervezéseméleti módszer legjobban a gyakorlati alkalmazáson keresztül mutatható be. A tudományos és szakirodalom számomra legfontosabb műveinek kiemelése mellett, konkrét építészeti alkotásokat elemzek a saját szemszögömből, köztük saját munkáimat és a mestermunkát. Az értekezés a városépítészet urbánus hagyományához kapcsolódik, a látványorientáltságot tekinti kiindulásának, strukturalista, elemző módszert és morfológiaorientált megközelítést alkalmaz.

Az értekezésben öt, a huszadik század második felében épült épületegyüttest és azok közterekhez való kapcsolatát, illetve ezek révén létrejövő komplex térrendszerüket elemzem, majd a saját gyakorlatomon keresztül egy településrendezési terv, két tervpályázati terv és a mestermű adott szempontok szerinti bemutatásán keresztül illusztrálom a tervezéseméleti gondolataimat. Azt, az épületek tervezésénél megjelenő térszervezési alapelveket kívánom bemutatni - és saját gyakorlatomon keresztül újraértelmezni - melynek fő célja a térbeli kapcsolatok hangsúlyozása térsorok, átmeneti terek sorozatának létrehozása, mely nem merev határt húzva, tudatosan létesít kapcsolatot külső és belső között, az értelmezés és használat sokszínűségének adva teret.

7/2. FEJEZET – ANGOL NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ

ENGLISH SUMMARY

THE CHARGED VOID - THE ROLE OF URBAN SPACE IN BUILDING DESIGN

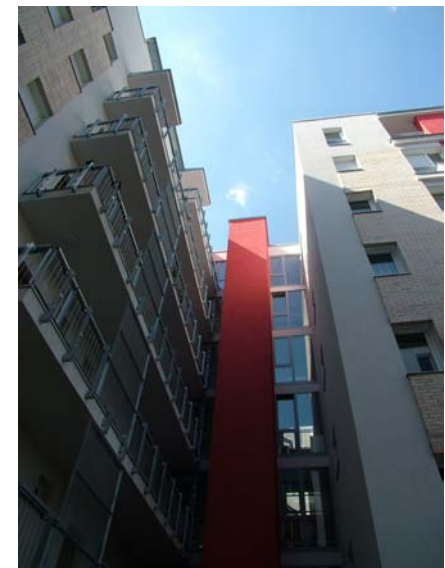
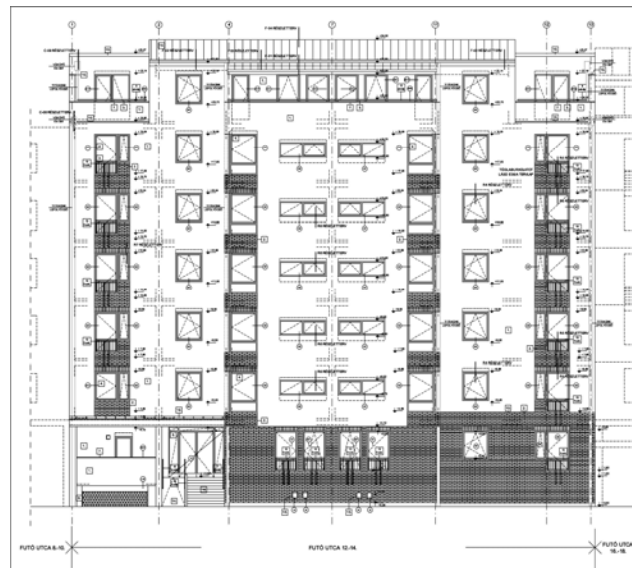
The DLA dissertation, in accordance with the procedure, is in close connection with the thesis project (Housing in Futó street, Budapest, Józsefváros) and with the theoretical background of the design. The DLA dissertation in that sense is a partly interpretable writing, since its aim is to present the methodology based on scientific and bibliographical research that has been used during the design process of the thesis project.

The ultimate goal of the dissertation is to rephrase the existing theories on urban space usage, with the personal approach of a practicing architect. My goal is to formulate an approach that provides an efficient aid in the design processes and can also be used in the education of architectural design.

The dissertation concentrates on a territory that is on the common edge of architecture and urban design. I am interested in the design motif that can be described with the relation of open spaces to buildings and which goes beyond building design, but is not independent from it. I am asking the question how open and closed spaces and the functions existing in them create separation and connection and what their function is in space usage and in the interpretation of the transitional spaces.

The theme deals with the borderland of the fields of building technology, architectural theory and urban design theory although it cannot be separated from my architectural practice and from the subjective ideas formulated through it.

My theoretical approach is design oriented. After presenting the most important theories of architecture and urban design that influenced my approach, five building complexes from the second part of the 20th century are closely examined, with a special emphasis on the relation of building and the surrounding urban space. On the basis of that, I am presenting, one urban planning project, two architectural competition projects from my personal references and the thesis project with the same approach.

7/3. FEJEZET - FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM ÉS INTERNETES FORRÁSOK

Taylor, Lisa /szerk./	Urban open spaces
The Smithsonian Institution's National Museum of Design
London, Academy Edition, 1981	Koolhaas, Rem,
Bruce, Mau	SMLXL
Rotterdam, 010 Publishers, 1995
Pogány, Frigyes,	Salgótarján új városközpontja
Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadója, 1973	Lynch, Kevin	The Image of the City
Cambridge, The Technology Press & Harvard University Press, 1997
Pogány, Frigyes,	Szép emberi környezet
Budapest, Gondolat Kiadó, 1976	Lukovich Tamás	Posztmodern kor városépítészetének kihívásai
Budakalász, Szószabó Stúdió, 1997
Pogány, Frigyes,	Terek és utcák művészete
Budapest, Építésügyi Kiadó, 1954	Csontos János,
Lukovich Tamás
(szerk)	Urbanisztika 2000
Akadémiai Kiadó, Budapest 1999
Meggyesi Tamás,
dr., és
munkatársai	Magyarország hagyományos lakókörnyezeti kultúráinak feltárása és értékelése a továbbfejlesztés szempontjából – tanulmány;
megtalálható BME Urbanisztika Tanszék könyvtár	Crimson (szerk.)	WIMBY! - Welcome Into My BackYard!
NAi Publishers, Rotterdam, 2000
Colquhoun, Alan	Twentieth-Century Concepts of Urban Space
/tanulmány/ - In. Modernity and Classical Tradition - Architectural Essays 1980-1987.
Cambridge: MIT Press, 1989.		Developing the City Undogmatically - an
Interview with Adriaan Geuze
in: Detail, 2000.4 - Urban Planning Details
Jack L. Nasar
(szerk)	Environmental aesthetics
Cambridge University Press, 1988		Berlin, a nyitott város, Modernizálás és magasságiszony Nikolaus Kuhnert beszélget
Rem Koolhaas-szal
in arc' 3 - Pénztől városig, 1999
Düll Andrea (szerk)	Szöveggyűjtemény a környezetpszichológia tanulmányozásához
ELTE, Budapest, 1998	Yannas, Simon &
Phillips, Christine	Sustainable Place: A Place of Sustainable Development
in AA Files 39
Cullen, Gordon	The Concise Townscape
Architectural Press, 1961	Alexander,
Christopher,	Pattern Language
Oxford University Press, New York, 1977 - a könyv egyes fejezetei magyar fordításban az Ókotáj című magazin Életünk terei című sorozatában:
http://www.okotaj.hu/
Cullen, Gordon	Townscape
Architectural Press, 1961	Mumford, Lewis	A város a történelemben: Létrejötté, változásai és jövőjének kilátásai
Budapest, Gondolat Kiadó, 1985
van der Laan, H.
Dom	Architectonic Space
E. J. Brill, Leiden, The Netherlands, 1983	Erdei, Ferenc,	A magyar város /tanulmány/
Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974
/ Erdei Ferenc összegyűjtött művei /
Favole, Paolo	Squares in contemporary architecture
Architectura & Natura Press, Amsterdam, 1995	Cságyoly Ferenc és
munkatársai	Budapest, Karakterterv Metodika
Budapest, Építész Stúdió 11 Kft., 1992
Marquart, Christian	Having the People On: Public Space and New Urban Planning
in: Detail, 2000.4 - Urban Planning Details	Cságyoly Ferenc és
munkatársai	Budapest, Karakterterkép, Értékkataszter
Budapest, Építész Stúdió 11 Kft., 1992
Avermaete, Tom	Capsular Places Analysis and Therapy of the Public Space
in OASE 54 / Winter 2001	Meggyesi Tamás,
dr.,	A 20. század urbanisztikájának útvesztői
TERC, Budapest, 2005
Scalbert, Irene	Townscape Fights Back: A Report from Holland
in AA Files 38	Meggyesi Tamás,
dr.,	Településtervezés /jegyzet/
Urbanisztika tanszék, 2000
Ellin, Nan,	Postmodern Urbanism
Princeton Architectural Press, New York, 1996	Hall, E.T.	Rejtett Dimenziók
Gondolat, Budapest, 1975

Kerékgyártó Béla
(szerk) **A MÉRHEŐ ÉS A MÉRHEŐTLEN - építészeti írások a
huszadik századból**
Typotex 2000

Jurcsik Károly: **Vegyes rendeltetésű irodaházak, Szekszárd,
Főtér.** Magyar Építóművészet, 1970. 1.

Finta József: **A Főtéri együttes és az MSZMP Székház,
Szekszárd.** Magyar Építóművészet, 1974. 1.

Simon Mariann **Kötöttségek és kötődések, Identitáskeresés a
hazai építészetben 1968 - 1972**
<http://arch.eptort.bme.hu/doc/simonm07.doc>

Simon Mariann **Kalandozások kora, Magyar építészek a 60-as
évek Angliájában**
<http://arch.eptort.bme.hu/25/25simon.html>

Rossi, Aldo, **A város építészete**
Budapest, Bercsényi 28-30, A BME
építészhallgatóinak kiadványa, 1981

Spiro Kostof; Greg
Castillo, RichardT
obias. **The City Assembled: The Elements of Urban
Form Through History**
London: Thames and Hudson, 1992.

Peter Zumthor **Kunsthau Bregenz (Werkdokumente /
Kunsthau Bregenz, Archiv Kunst
Architektur)**
Hatje, 1999

Marco Vidotto
(szerk) **Alison + Peter Smithson, Works and Projects**
editorial Gustavo Gili, SA, Barcelona, 1997

Alison and Peter
Smitson **The Charged Void: Architecture**
The Monacelli Press, New York, 2001

OMA **Dutchtown Almere – Urban Masterplan Almere
Center**
Aedes, Berlin, 2000

Meggyesi Tamás;
mtárs Benkő
Melinda.

**A külső tér: fejezetek egy építészeti
térlemlethez**
Budapest, Műegyetemi Kiadó, 2004

Architectural Review Magazine
1984. Szeptember és 1987. Április
IBA BERLIN külöszámok

G. E. Kidder Smith
(szerk)

Source Book of American Architecture
Princeton Architectural Press, New York, 1996

Kenneth Frampton

A modern építészet kritikai története
TERC, Budapest, 2002

<http://www.team10online.org/>
honlap a Team 10 háttéréről, tagjairól, terveiről és
történetéről

[http://www.bath.ac.uk/ace/fivetoone/group11-
precedent.htm](http://www.bath.ac.uk/ace/fivetoone/group11-
precedent.htm)

honlap a londoni Economist székházról

<http://www.danda.be/gallery/page2/>
építészeti fotógyűjtemény

[http://www.consultationmagazin.hu/index.php?
menu=cikk&id=13](http://www.consultationmagazin.hu/index.php?
menu=cikk&id=13)

A térérzékelés dimenzióiról

<http://www.wikipedia.org/>
többnyelvű online enciklopédia

<http://earth.google.com/>
ortogonális légifotók

**7/4. FEJEZET - MESTERMUNKA: - TERVEZŐK, TÁRSTERVEZŐK ÉS LEGFONTOSABB
MUTATÓK LISTÁJA**

BEÉPÍTÉSI TANULMÁNYTERV	Budapest, VIII. ker., Futó utca 8-20.
Építész tervezők:	RÉV8 RT. - DBARCH BT.; ZOBOKI, DEMETER ÉS TÁRSAIK ÉPÍTÉSZIRODA KFT., LENZSÉR ÉS TÁRSA KFT, 3H ÉPÍTÉSZIRODA KFT
Tanulmányterv időpontja:	2002. FEBRUÁR
48 LAKÁSOS LAKÓÉPÜLET	Budapest, VIII. ker., Futó utca 12-14.
TERVEZŐ:	
Generáltervező:	LENZSÉR ÉS TÁRSA KFT.
Felelős tervező:	LENZSÉR PÉTER, DLA
Építész tervező:	SZABÓ ÁRPÁD
Építész munkatársak:	RÓZSÁS VERA, NÉMETH ANDRÁS, TERBE
RITA	
Tartószerkezet:	NAGY ANDRÁS, MARÓT BALÁZS, ATLANT KFT.
Épületgépészet:	TÓTH GYULA, NOTABENE KFT.
Épületelektromosság:	NAGY GÁBOR, NNC KFT.
Épületszerkezetek:	FARSANG ATTILA, FRT RASZTER
Épületakusztika:	CSOTT RÓBERT
Kertészet:	NÁDAI BRIGITTA
BERUHÁZÓ:	OTP INGATLAN RT.
KIVITELEZŐ:	ROYAL BAU RT.
ÜTEMEZÉS:	
Engedélyezési terv:	2002. TAVASZ - NYÁR
Kiviteli terv:	2002. ŐSZ – 2003. TAVASZ
Kivitelezés kezdete:	2003. SZEPTEMBER 1.
Épület átadása:	2004. DECEMBER 17.
AZ ÉPÜLET LEGFONTOSABB MUTATÓI	
Telek területe:	1877 M2
Telek beépített alapterülete:	759,3 M2
Szintek száma:	7 LAKÓSZINT + GARÁZS
Tervezett lakásszám összesen:	48 DB
Lakások összes nettó alapterülete:	2521,9 M ²
Lakások száma 50m2 alatt:	18 DB
Lakások száma 50-60m2 között:	11 DB
Lakások száma 60-70m2 között:	5 DB
Lakások száma 70-80m2 között:	9 DB
Lakások száma 80-90m2 között:	5 DB
Elhelyezhető gépkocsibeállók száma:	26 DB

7/5. FEJEZET - A MESTERMŰHÖZ ÉS A DLA ÉRTEKEZÉSHEZ KÖZVETLENÜL KAPCSOLÓDÓ SZAKMAI TEVÉKENYSÉGEK, ELŐZMÉNYEK

- 2000. tavasz • Egy tér Antropológiája, vetítettképes előadás Locsmándi Gáborral a Horváth Mihály térről a BME DLA képzésének keretében; szöveg: Locsmándi Gábor, fotók: Locsmándi Gábor, Szabó Árpád
- 2000. tavasz • Rem Koolhaas a Generic City (Jelleg nélküli város) című írásának fordítása Megjelent a 'Mérhető és Mérhetetlen' Építészeti írások a huszadik századból c. kötetben és az Új Magyar Építőművészet 2001/1 számában (Szántó Katalinnal)
- 2000. őta • Városépítés 3., Városépítés 4. és Komplex tervezési feladatok konzultálása Budapest belső városrészeiben (Erzsébetváros, Józsefváros, Ferencváros)
- 2001. ősz • Dom Hans van Der Laan építésze és a Vaals-i kolostor – előadás a DLA képzés keretében
- 2002. tavasz • IBA Berlin – előadás illetve egyetemi jegyzet készítése Kerékgyártó Béla „Berlin átváltozásai” kurzusán (Kerékgyártó Bélával és Bujdosó Győzővel) <http://www.filozofia.bme.hu/~kerekgyarto/Berlin07/Sz%f6vegek/IBA/iba.doc>
- 2003. január • A Corvin Sétány kapuja tervpályázat; ÉME Mesteriskola (Fonyódi Mariannal, Klobusovszki Péterrel és Tomay Tamással) *I. díj*
- 2004. június • Bevásárló Központ és Multifunkcionális épületegyüttes, Debrecen, Péterfia utca, tervpályázat, ÉME Mesteriskola (Lasztóczy Péterrel, Papp Róberttel és Cságoly Ferencsel) *I. díj*
- 2004. november • Városépítés 4. építészeti alkotóhét szervezése a Belső Erzsébetváros aktuális építészeti problémáiról
- 2005. május • Meghívott bizottsági tag a Harvard Graduate School of Design, Boston, budapesti témájú (Corvin Sétány) tervezési kurzusának végső tervbemutatásán
- 2006. április • Feszültséggel megtöltött terek, előadás a „Láthatatlan városok” című, az Urbanisztika Tanszék által dr. Meggyesi Tamás tiszteletére rendezett szimpóziumon
- 2006. ősz • Kifordítva: Passzázsház lakótömb, Budapest, Belső-Józsefváros; Dobai János épületének kritikája Megjelent: az Új Magyar Építőművészet 2006/4 számában

7/6. FEJEZET - SZAKMAI ÖNÉLETRAJZ

- Születtem: • 1974. Július 11. – Szeged

TANULMÁNYOK

- 1993 • Érettségi: Szolnok, Varga Katalin Gimnázium, angol kéttannyelvű osztály
- 1993 -1999 • Budapesti Műszaki Egyetem (BME), Építészmérnöki Kar, Építész-tervező szakirány
- 1996/1997 • Dublin Institute of Technology (TEMPUS program)
- 1996/1997 • Bercsényi Építész Szakkollégium - alapító tag
- 1998/1999 • Neptune nemzetközi alkotóhetek Leuwarden-ben (Hollandia) és Budapesten
- 1999 március • Komplex tervpályázat • *III. díj*
- 1999 július • Budapesti Építész Kamara *diplomadíja*, (terv: zeneiskola Szolnokon)
- 1999-től • DLA hallgató a BME Építészmérnöki Kar Urbanisztika Tanszékén - Témavezető: Locsmándi Gábor, PhD
- 2001 tavasz • Szakmai tanulmányút Nagy Britanniában és Hollandiában a Szegő László Városépítési ösztöndíj támogatásával
- 2001 július • Résztvevő az Archiprix Nemzetközi Alkotóhéten a Berlage-Intézet szervezésében Rotterdamban
- 2002 - 2004 • ÉME Mesteriskola XVII. ciklus
- 2006 november • DLA eljárás elindítása

OKTATÁS ÉS EGYÉB SZAKMAI TEVÉKENYSÉGEK

- 1999 óta • BME Építészmérnöki Kar; műtermi gyakorlatok oktatása: Térkompozíció (1. évf.), Építészet Alapjai (1. évf.), Városépítés (3. és 4. évf.), Urban Planning and Design (3. és 4. évf. angol képzés), Diplomatervezés (5. évf.)
- 2000 és 2002 • Meghívott alkotóheti konzulens a Kertészeti Egyetem Kert és Tájépítész Szakán
- 2001 február • Vezető konzulens a Neptune nemzetközi alkotóhéten Budapesten
- 2002 - 2005 • EUROPAN Magyarországi Titkárság vezetője
- 2003 óta • Egyetemi tanársegéd; BME Építészmérnöki Kar, Urbanisztika tanszék
- 2005 március • Braunschweig – Budapest Workshop vezetője, együttműködés a Technische Universität Braunschweig és a BME Építészmérnöki Kara között
- 2005 május • Meghívott bizottsági tag a Harvard Graduate School of Design, Boston, budapesti témájú tervezési kurzusának végső tervbemutatásán
- 2007 szeptember • Egyetemi adjunktus; BME Építészmérnöki Kar, Urbanisztika tanszék

NYELVEK

- Angol • Felsőfokú államilag elismert nyelvvizsga
- Német • Középfokú állami nyelvvizsga
- Orosz • Alapfokú állami nyelvvizsga

PUBLIKÁCIÓK

- 2000 március • Turányi Gábor herendi Porcelánium épületének kritikája
Megjelent: *az Új Magyar Építőművészet 2000/2 számában*
- 2000 • Rem Koolhaas a Generic City (Jelleg nélküli város) című írásának fordítása
Megjelent a *'Mérhető és Mérhetetlen' Építészeti írások a huszadik századból* c. kötetben és *az Új Magyar Építőművészet 2001/1 számában* (Szántó Katalinnal)
- 2000 november • *Bábeli Zűrzavar* - cikk a 2000 évi velencei építészeti Biennáléről; megjelent: *Alaprajz 2000/8 szám* (Gaul Cicellével)
- 2001 ősz • Város a Dunán – Az Urbanisztika tanszék kiadványa hallgatói tervekből; szerkesztő
- 2002 ősz • A Mobilitás Esztétikája – Az Urbanisztika tanszék alkotóheti CD kiadványa hallgatói tervekből; szerkesztő
- 2004 tavasz • European7 tervpályázat Magyarországon
Megjelent: *az Új Magyar Építőművészet 2004/2 számában*
- 2004 nyár • European7 tervpályázat Csepeli tervpályázati fordulójának hivatalos magyar-angol nyelvű CD kiadványa; szerző, szerkesztő
- 2005 március • 2/2/3/2/24/6/2005; a Braunschweig – Budapest Workshop német-magyar-angol nyelvű kiadványa; szerző, szerkesztő, fordító; kiadó: Archaeolingua, 2005; ISBN: 963 8046 58 9
- 2005 december • European 8 tervpályázat magyarországi pályázati fordulójának angol nyelvű tervpályázati értékelése (Technical report) és ajánlások a nemzetközi zsűrinek
- 2006 szeptember • Kifordítva: Passzázsház lakótömb, Budapest, Belső-Józsefváros; Dobai János épületének kritikája
Megjelent: *az Új Magyar Építőművészet 2006/4 számában*
- 2006 október • Feszültséggel megtöltött terek – a „Láthatatlan városok” című szimpóziumon elhangzott előadás kivonata
Megjelenik: *az Utóirat 2006 őszi számában*
- 2006 október • Városi Udvariasság Budapesten? – cikk a 2006 évi EUROPAN 8 tervpályázat budapesti pályázati fordulójáról;
Megjelent: *az Új Magyar Építőművészet 2006/5 számában*

FONTOSABB MEGVALÓSULT ÉPÍTÉSZETI MUNKÁK - Lenzsér Péter munka- és tervezőtársaként

• 1999	- Mosonmagyaróvár Városközpont	Településrendezési terv
• 2000	- Mosonmagyaróvár, Marx Károly utcai lakóházak; 90 lakásos lakóház együttes	<i>Megépült</i>
• 2002	- Mosonmagyaróvár, Lakóházak a Káposztás közben - 10 lakásos lakóház együttes	<i>Megépült</i>
• 2001-2002	- Levéli Általános Iskola és Polgármesteri Hivatal felújítása és átalakítása	<i>Megépült</i>
• 2002	- Várbalog és Albertkázmerpuszta község	Településrendezési terv
• 2003	- Dunaremete község	Településrendezési terv
• 2002-2004	- Budapest, VIII ker., Futó utca 12-14 alatti 48 lakásos társasház	Megépült - DLA MESTERMŰ
• 2005	- A mosonmagyaróvári vár kastélyépületének és környezetének építészeti kutatása (országos műemlék)	Kutatási dokumentáció
• 2006-2007	- Mosonmagyaróvár, Arany Szarvas étterem és vegyes rendeltetésű épület (országos műemlék)	<i>Építés alatt</i>

KIÁLLÍTÁSOK

- 1999 ősz • Díjazott diplomatervek kiállítása a Budapesti Műszaki Egyetemen
- 2000 március • „A Jövő Ma” - Fiatal képzőművészek és építészek nemzetközi kiállítása a Kévés Stúdió Galériában
- 2000 június • Építészmérnöki Kar DLA hallgatók kiállítása a Budapesti Műszaki Egyetemen
- 2004 május • Város / Víziók – Az ÉME Mesteriskola kiállítása a pécsi Művészetek Házában
- 2006 október • Jász-Nagykun-Szolnok megyei építészek kiállítása a 2006. évi Építészet Világnapja alkalmából a TISZApART galériában

FONTOSABB ÉPÍTÉSZETI TERVPÁLYÁZATOK

- 1997 • Nemzeti Színház tervpályázat (Ferdinánd Árpáddal és Ferdinánd Csabával)
- 1997 • Esztergomi Vízügyi Múzeum Korszerűsítésére kiírt tervpályázat (Budai Viktorral, Lévai Tamással és Szabó Tiborral)
I. díj
- 1998 október • Mosonmagyaróvári Sportcsarnok és szabadidő központ tervpályázat (Lenzsér Péterrel, Radványi Györggyel, Gaul Cicellével és Czirják Ágnessel)
II. díj
- 2000 január • The City: Third Millennium - A VII. Velencei Építészeti Biennálé ötletpályázata *Kiállított pályamű*
- 2000 április • Hejőcsabai Lakópark, DLA képzés tervpályázata (Gaul Cicellével, Csanády Gáborral és Hild Györggyel) *II. díj*
- 2001 november • Óbuda – Újlak, Sport és szabadidő központ - meghívásos pályázat (Lenzsér Péterrel, Radványi Györggyel és Gaul Cicellével)
- 2003 január • A Corvin Sétány kapuja tervpályázat; ÉME Mesteriskola (Fonyódi Mariannal, Klobusovszki Péterrel és Tomay Tamással) *I. díj*
- 2003 szeptember • Terem és szék tervpályázat; ÉME Mesteriskola *II. díj*
- 2003 december • Tata, Lovarda. tervpályázat, ÉME Mesteriskola (Lévai Tamással, Tóbiás Tamással, Zombor Gáborral és Janesch Péterrel) *I. díj*
- 2004 január • Szántód panoráma projekt, meghívásos tervpályázat (Lenzsér Péterrel) *I. díj*
- 2004 március • Szálloda, Lánchíd utca, Budapest, tervpályázat (Lenzsér Péterrel)
- 2004 június • Bevásárló Központ és Multifunkcionális épületegyüttes, Debrecen, Péterfia utca, tervpályázat, ÉME Mesteriskola (Lasztóczy Péterrel, Papp Róberttel és Cságoly Ferencsel) *I. díj*
- 2006 február • „Budapest Szíve” Építészeti és Városépítészeti ötletpályázat (Kalmár Lászlóval, Zsuffa Zsolttal és Kovács Zoltánnal) *Kiemelt megvétel*
- 2006 május • Bicske – Tanulmányterv a Szabályozási terv készítőjének kiválasztására, meghívásos tervpályázat (Lenzsér Péterrel, Locsmándi Gáborral és Rózsás Verával) *II. díj*
- 2006 július • Petermann Bíró u. 9. sz. alatti műemlék épület felújítása és bővítése, tervpályázat (Lenzsér Péterrel, Gaul Cicellével, Rózsás Verával és Ottucsák Gabriellával)